

INSTYTUT PROGRAMOW SZKOLNYCH

bara: Program U.W.

projekt

HISTORIA

poprawiono na podstawie ogólnopolskiej dyskusji
wersja programu dziesięcioletniej szkoły średniej

39

76)

Warszawa

sierpień

1976

PL 7-39(1,76)

Historia : poprawiona na podstawie ogólnopolskiej dyskusji wersja programu
dziesięcioletniej szkoły średniej ; projekt / Instytut Programów Szkolnych. -

Warszawa : [S.n.], 1976. - 76 S.

Einheitssacht.: Lehrplan <Polska> / Geschichte / 1976

10-jährige Mittelschule

Als Ms. vorhanden

94/1541

Georg-Eckert-Institut BS78

1 070 655 0

INSTYTUT PROGRAMOW SZKOLNYCH

bara! Program 11 W

projekt

HISTORIA

poprawiona na podstawie ogólnopolskiej dyskusji
wersja programu dziesięcioletniej szkoły średniej

Georg-Eckert-Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
-Schulbuchbibliothek-

84/1591

Warszawa

sierpień

1976

W S T Ę P

Podstawą prac nad poprawioną wersją projektu programu są: wersja wstępna Instytutu Programów Szkolnych oraz projekt programu opracowany przez zespół Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem doc.dr hab. Jerzego Maternickiego. Obydwa projekty były przedmiotem ogólnopolskiej dyskusji w środowisku nauczycielskim i naukowym oraz na łamach prasy. W toku pracy wykorzystano uwagi krytyczne i propozycje zmian zgłoszone przez uczestników dyskusji w kuratoriach okręgów szkolnych, wyższe uczelnie, Zespół Partyjny Komitetu Nauk Historycznych PAN, Komisję Dydaktyczną PTH oraz inne towarzystwa naukowe, Komitet Redakcyjny "Wiadomości Historycznych". Wspomniane projekty były również przedmiotem ekspertyzy naukowej przeprowadzonej przez Instytut Historii PAN.

Obecna wersja jest syntezą obu projektów programu oraz wniosków z dyskusji ogólnokrajowej. Za podstawę w doborze treści nauczania historii przyjęto przede wszystkim projekt Instytutu Historycznego UW z uwagi na jego walory naukowe i szczegółowe rozwinięcia haseł. Przeprowadzono znaczną redukcję materiału zwłaszcza z historii politycznej, a w szczególności dziejów powszechnych. Z projektu Instytutu Programów Szkolnych wykorzystano przede wszystkim obudowę dydaktyczną, a zwłaszcza: cele kształcenia i wychowania, wykaz pojęć i umiejętności oraz uwagi o realizacji. Obudowa dydaktyczna zgodnie z sugestiami nauczycieli została zmieniona, zmniejszono ilość pojęć oraz zweryfikowano wykaz umiejętności uczniów, zaproponowano nową koncepcję zajęć fakultatywnych.

PL
2-39
(1,76)

Poprawiony projekt programu historii przygotowano w Instytucie Programów Szkolnych oraz poddano dyskusji w zespole specjalistów historyków badaczy i nauczycieli.

CELE KSZTAŁCENIA I WYCHOWANIA

Historia jako przedmiot nauczania w 10-letniej szkole średniej w powiązaniu z innymi przedmiotami humanistycznymi i społecznymi służy:

- przygotowaniu uczniów do aktywnego i świadomego udziału w życiu politycznym, społecznym i kulturalnym kraju;
- wychowaniu patriotycznemu poprzez ukazywanie osiągnięć narodu i państwa polskiego na przestrzeni dziejów oraz walk o wyzwolenie narodowe i społeczne, a także przykładów twórczej i ofiarnej pracy dla narodu i państwa;
- kształtowaniu poczucia dumy z osiągnięć narodu przy jednoczesnym kształtowaniu krytycznej postawy wobec ujemnych stron życia społecznego i politycznego na przestrzeni dziejów;
- budzeniu szacunku dla państwa socjalistycznego;
- wychowaniu internacjonalistycznemu poprzez wzmacnianie więzi i solidarności z innymi narodami;
- kształtowaniu racjonalnego podejścia do dziejów i materialistycznego poglądu na świat;
- ukazywaniu genezy współczesności i głębszemu jej rozumieniu;

- ukazywaniu społecznych wartości twórczej pracy człowieka, wzorów postępowania na przykładzie wybitnych jednostek, które przyczyniły się do postępu ludzkości i narodu;

- rozwijaniu indywidualnych zainteresowań historycznych uczniów, zdobyciu wiedzy historycznej o regionie i rodzinnej miejscowości.

W zakresie historii uczniowie powinni poznać:

- podstawowe fakty, wydarzenia, pojęcia historyczne, daty i nazwiska; prawidłowości rozwoju społecznego niezbędne do rozumienia procesu historycznego - od starożytności po współczesność, sądy historyczne - od starożytności po współczesność, przy czym, w miarę zbliżania się do czasów współczesnych, wiedza uczniów powinna być bardziej gruntowna i systematyczna;

- formacje społeczno-ustrojowe, systemy i mechanizmy sprawowania władzy w różnych okresach historycznych, kierunki przeobrażeń społecznych i gospodarczych, kształtowanie się i zanik różnych klas społecznych, formy walki klasowej, prądy ideowe, a zwłaszcza powstanie klasy robotniczej i partii robotniczych, elementy dziejów kultury, nauki i techniki;

- dzieje państwa i narodu polskiego na przestrzeni wieków w powiązaniu z historią innych państw i narodów, zwłaszcza genezę i przyczyny przemian zachodzących w Polsce na przestrzeni wieków, najwybitniejsze osiągnięcia polskiej myśli społeczno-politycznej, kultury, gospodarki, nauki i techniki;

- elementy warsztatu pracy historyka i źródła informacji historycznej, zwłaszcza różne rodzaje pisarstwa historycznego niezbędnego dla samokształcenia.

Umiejętności uczniów w zakresie historii obejmują w zależności od wieku:

- umieszczanie faktów i zjawisk historycznych w czasie i przestrzeni;
- przeprowadzanie porównań, dostrzeganie analogii i różnic w zjawiskach historycznych;
- dostrzeganie związków przeszłości z teraźniejszością w różnych dziedzinach życia;
- gromadzenie materiału z różnych źródeł informacji historycznej i samodzielne posługiwanie się nimi;
- dostrzeganie, formułowanie i podejmowanie prób rozwiązywania problemów.

Nauczanie historii powinno służyć kształtowaniu m.in. takich postaw i wartości jak:

- humanizm Socjalistyczny, patriotyzm, internacjonalizm;
- wrażliwość na krzywdę społeczną i dyskryminację ludzi;
- kulturowanie tradycji przyjaźni i braterstwa z innymi narodami;
- dumę z przynależności do narodu polskiego i poczucie odpowiedzialności za losy państwa i narodu;
- wierność ideałom i poszanowanie najcenniejszych tradycji narodu polskiego i innych narodów; poszanowanie symboli narodowych;
- dążenie do poznawania przeszłości swego kraju i narodu, jego tradycji i kultury oraz postaci wybitnych Polaków.

TREŚCI KSZTAŁCENIA

Klasa IV

/2 godziny tygodniowo/

I. O CZYM BĘDZIEMY UCZYLI SIĘ NA LEKCJACH HISTORII /4 godziny/

1. Nasza miejscowość dziś i dawniej

Nowe obiekty w naszej miejscowości lub okolicy. Legendy o naszej miejscowości lub okolicy. Pamiątki z przeszłości. Rocznice i święta państwowe mówią o ważnych wydarzeniach z dawnych lat. Historia uczy o ludziach i wydarzeniach z przeszłości.

2. Wykopaliska, zabytki, muzea mówią o przeszłości

Ziemia kryje tajemnice przeszłości. Praca archeologa. Zabytki świadectwem działalności ludzi w minionych czasach. Muzeum - zbiorem pamiątek. Muzeum szkolne. Izba pamięci narodowej.

3. Podróż w dawne czasy

Mierzenie czasu przeszłych wydarzeń. Umieszczenie na linii chronologicznej ważnych wydarzeń cofając się wstecz od roku bieżącego: ważne wydarzenia w naszej miejscowości, data założenia szkoły, powstanie Polski Ludowej, państwo polskie liczy ponad tysiąc lat. Odmierzanie wieku i tysiąclecia.

II. Z ŻYCIA LUDZI W NAJDAWNIEJSZYCH CZASACH /5 godzin/

1. Jak żyli ludzie pierwotni

Epizod. Przygotowanie posiłku, powrót z polowania. Odpoczynek w szałasach.

Informacje. Sposoby zdobywania pożywienia w okresie najdawniej-

szym: zbieractwo, łowiectwo, rybołówstwo; mieszkania ludzi: jaskinie, szałas, ziemianki, lepianki. Przygotowanie dzieci do życia dorosłego. Ubiór ludzi pierwotnych.

2. O s w o j e n i e z w i e r z ą t i p o c z ą t k i u p r a w y r o l i

Epizod. Kobiety zbierają nasiona dzikich zbóż, towarzyszący im pies ostrzega przed zbliżającym się drapieżnikiem, najstarsze dzieci pomagają odpędzić go.

Informacje. Początki rolnictwa i hodowli zwierząt domowych; wspólna gospodarka i równy podział plonów oraz innych dóbr.

3. J a k l u d z i e d o s k o n a l i l i n a r z ę d z i a

Epizod. Wykonywanie kamiennej siekierki.

Informacja. Narzędzia z krzemienia, kamienia, kości. Odkrycie ognia. Wytapianie metalu. Narzędzia z brązu i żelaza.

4. P o d s u m o w a n i e w i a d o m o ś c i

Warunki naturalne życia ludzi pierwotnych. Klimat. Roślinność. Zwierzęta dzikie i oswojone. Znaczenie ognia. Zmiany w życiu ludzi pierwotnych. Umieszczenie okresu życia ludzi pierwotnych na linii chronologicznej /nie wprowadza się jeszcze 0/.

5. W o s a d z i e p r a s z ł o w i a ń s k i e j s p r z e d 2500 l a t

Epizod. Wygląd osady obronnej Biskupina. W chacie. Rodzina przy palenisku. Lepienie garnków.

Informacje. O odkryciu Biskupina. Obronny charakter osady. Zajęcia i warunki życia mieszkańców. /Ludzie pierwotni na naszych ziemiach/. Zajęcia ludności prasłowiańskiej. Wspólna praca.

Narzędzia: sierp, radło, krosna, żarna.

III. OBRAZY Z DZIEJÓW POLSKI /37 godzin/

1. P a ń s t w o M i e s z k a

Epizod. Orszak Dąbrowki przybywającej z Czech do Polski w otoczeniu dostojników.

Informacje. Plemiona polskie między Odrą i Wisłą /Polanie, Wiślanie, Mazowszanie, Ślązanie, Pomorzanie.../. Zjednoczenie ich przez Mieszka. Sąsiedzi Polski: Czesi i Niemcy. Zagrożenie ze strony Niemców. Porozumienie z księciem czeskim. Dąbrowka żoną Mieszka. Znaczenie przyjęcia chrztu /966r./.

2. B o l e s ł a w C h r o b r y p i e r w s z y m k r ó - l e m P o l s k i

Epizod. Zjazd w Gnieźnie w 1000 roku. Wjazd Ottona III i Bolesława Chrobrego do Gniezna. Uczta.

Informacje. Znaczenie zjazdu. Drużyna księcia - uzbrojenie. Wojna z Niemcami - wielkie zwycięstwo. Koronacja króla, jej znaczenie.

3. O b r o ń c y G ł o g o w a

Epizod. Obrona Głogowa.

Informacje. Najazdy Niemców na ziemie polskie. Walki prowadzone z Niemcami przez Bolesława Krzywoustego.

4. J a k p o w s t a ła w i e ś

Epizod. Zakładanie nowej wsi.

Informacje. Życie chłopów. Ulepszanie narzędzi i uprawy. Czysze. Znaczenie osadnictwa.

5. W ś r e d n i o w i e c z n y m K r a k o w i e

Epizody. Na rynku krakowskim. Sukiennice. Zamek. U płatnerza.

Informacje. Rozbudowa starych miast, zakładanie i budowa nowych.
Wygląd miasta średniowiecznego. Ratusz. Życie rzemieślników.
Cechy.

6. Kazimierz Wielki - dobrym gospodarzem

Epizod. Wyprawa kupców do Kazimierza nad Wisłą. Na rynku i przy śpichlerzach.

Informacje. Pomyślny rozwój gospodarki w czasach Kazimierza Wielkiego. Rozwój handlu, rzemiosła; rozwój miast. Rolnictwo.

7. Wśród żaków krakowskich

Epizod. Otrzęsiny beana. Obrazek z życia studentów krakowskich.

Informacje. Założenie Akademii Krakowskiej przez Kazimierza Wielkiego i odnowienie przez Władysława Jagiełkę. Międzynarodowy charakter uczelni. Szkoły parafialne, miejskie i katedralne.

8. Na polach Grunwaldu

Epizody. Po bitwie. Chorągwie krzyżackie u stóp króla Władysława Jagiełły.

Informacje. O sprowadzeniu Krzyżaków i ich napadach na ziemię polskie. Sojusz z Litwinami w obronie przed Krzyżakami. Wielkie zwycięstwo 1410 r..

9. W pracowni Wita Stwosza

Epizod. Praca przy ołtarzu.

Informacje. Budowa ołtarza - tryptyk. Tematyka. Postacie - typy ludzkie.

10. Z wizytą u dziejopisa

Epizody. Życie synów Kazimierza Jagiellończyka. Pobieranie nauki u mistrza Jana.

Informacje. Jan Długosz - uczoney Polski i nauczyciel synów królewskich. Dzieje Polski Długosza - opis zwycięstwa Polaków pod Grunwaldem.

11. W d r u k a r n i k r a k o w s k i e j

Epizod. Przygotowanie książki do druku.

Informacje. Książki rękopiśmienne. Znaczenie wynalazku druku /Gutenberg/. Druk książek w języku polskim.

12. W i s ł ą d o G d a ń s k a

Epizod. Flisacy spławiają zborze do Gdańska. Rozmowa o powrocie Pomorza i Gdańska do Polski.

Informacje. Wzrost znaczenie Wisły jako drogi handlowej. Handel zbożem i drewnem. Gdańsk ważnym portem handlowym.

13. N a W a w e l u Z y g m u n t ó w

Epizody. Zawieszenie dzwonu Zygmunta.

Informacje. Przebudowa Zamku Królewskiego na Wawelu. O wielkości Polski w czasach zygmuntofskich.

14. H o ń d p r u s k i

Epizod. Opis uroczystości związanych z hońdem pruskim. Przysięga wielkiego mistrza.

Informacje. Nawiązanie do wiadomości uczniów o Krzyżakach i bitwie pod Grunwaldem. Powrót Pomorza Gdańskiego do Polski. Konflikty z Krzyżakami. Kryzys państwa krzyżackiego. Sekularyzacja Prus.

15. P o t o p s z w e d z k i /Walka Polaków z najazdem szwedzkim/

Epizod. Bitwa nad Pilicą.

Informacje. Dlaczego Szwedzi napadli na Polskę. Obrona Częstochowy Stefan Czarniecki, postawa narodu polskiego w walkach ze Szwedami. Pokój w Oliwie.

16. K r ó l J a n S o b i e s k i p o d W i e d n i e m

Epizod. Wizyta posłów cesarskich u króla.

Informacje. Walka Polaków z Turkami. Opis bitwy pod Wiedniem.

Zdobycze wojenne.

17. D z i e ń 3 M a j a w W a r s z a w i e /Konstytucja
3 Maja 1791 r./

Epizod. Przed Zamkiem Królewskim. Król zaprzysięga Konstytucję.

Radość w Warszawie.

Informacje. O potrzebie reformy państwa. Sejm Czteroletni. Postanowienia Konstytucji. Zdrada magnatów. Wojna w obronie Konstytucji

18. P o d P o ł a ń c e m

Epizod. Ogłoszenie manifestu połanieckiego.

Informacje. Wybuch powstania kościuszkowskiego. Bitwa pod Racławicami. Kościuszko i Bartosz Głowacki. Wyzwolenie Warszawy. Upadek powstania. III rozbiór Polski 1795.

19. L e g i o n y D ą b r o w s k i e g o

Epizod. Ochotnicy przybywają do obozu legionistów. Żołnierze i oficerowie przy ognisku. Żołnierze chłopci - uczą się czytać.

Informacje. O Napoleonie, powstaniu Legionów i ich twórcy Henryku Dąbrowskim. Powstanie hymnu narodowego. Walki Legionów i ich rozwiązanie.

20. N o c l i s t o p a d o w a /Powstanie listopadowe 1930r./

Epizod. Atak powstańców na Belweder. Na Nowym Świecie i Krakowskim Przedmieściu. Pod Arsenalem.

Informacje. Sprzysiężenie podchorążych, Piotr Wysocki. Przebieg powstania i jego znaczenie.

21. W kwaterze Romualda Traugutta
/Powstanie styczniowe 1863 r./

Epizod. Przybycie posłańca z raportem o walkach powstańczych w rejonie Gór Świętokrzyskich. Rozmowa R.Traugutta z posłańcem o generale Józefie Hauke - Bosaku i jego walkach w Górach Świętokrzyskich.

Informacje. Dlaczego Polacy ponownie chwycili za broń? Noc styczniowa i dekrety Rządu Narodowego. Wojna partyzancka, udział w niej chłopów. Romuald Traugutt. Upadek powstania.

22. W fabryce łódzkiej

Epizod. Strajk.

Informacje. Rozwój przemysłu na ziemiach polskich, bogacenie się fabrykantów, wyzysk robotników. Praca kobiet i dzieci. Walka robotników o poprawę warunków życia i pracy.

23. Ludwik Waryński przed sądem

Epizod. Ludwik Waryński na procesie krakowskim.

Informacje. Socjaliści i ich dążenia. Ludwik Waryński, działalność, życie. Powstanie I Proletariatu.

24. Dzieci Wrześni

Epizod. Strajk dzieci we Wrześni.

Informacje. Germanizacyjna polityka Prus na ziemiach polskich, opór społeczeństwa polskiego.

25. Pod czerwonym sztandarem /1905r./

Epizod. Manifestacja 1 maja 1905r.

Informacje. Rewolucja 1905-1907 na ziemiach polskich. Udział dzieci i młodzieży, nauczycieli - strajk szkolny.

26. P o l s k a   z n o w u   w o l n a

Epizod. Obrazki z ulic Warszawy w listopadzie 1918 r. /rozbrojenie Niemców, demonstracje, straż akademicka przed Zamkiem Królewskim/.
Informacje. Okoliczności, w jakich Polska odzyskała niepodległość /wojna między zaborcami, upadek caratu, zwycięstwo Rewolucji Październikowej/.

27. J a k   p o w s t a ła   G d y n i a

Epizod. Uroczystość nadania Gdyni praw miejskich.
Informacje. Dlaczego Polacy musieli zbudować nowy wielki port.
Budowa Gdyni. Znaczenie tego portu dla Polski.
Gdynia i port gdyński dzisiaj.

28. W e s t e r p l a t t e

Epizod. Obrona placówki w dn. 1.IX.1939 r.
Informacje. Najazd Niemiec hitlerowskich na Polskę, dysproporcja sił, zdecydowana wola walki w obronie niepodległości, obrona Helu i Warszawy, bohaterstwo żołnierza polskiego i ludności cywilnej.

29. L o t n i c y   p o l s c y   w   b i t w i e   o   A n g l i e

Epizod. Z życia i walk powietrznych dywizjonu 303.
Informacje. Udział Polaków w walce na frontach zachodnich. Polscy lotnicy w Anglii.

30. P o l a c y   p o d   L e n i n o

Epizod. Przysięga Kościuszkowców.
Informacje. Utworzenie armii polskiej w ZSRR, udział I Dywizji im. T.Kościuszki w bitwie pod Lenino.

31. P a r t y z a n c k i m   s z l a k i e m

Epizod. Bitwa partyzancka.

Informacje. Walka oddziałów partyzanckich, udział młodzieży.

„Bitwa o szyny”, współpraca z partyzantką radziecką.

32. Z a k a z a n a s z k o ł a

Epizod. Lekcja na tajnym komplecie.

Informacje. Tajne komplety, prześladowanie uczonych i nauczycieli.

33. M a n i f e s t W o l n o ś c i

Epizod. Ludzie czytają Manifest.

Informacje. Jak doszło do wyzwolenia pierwszego skrawka ziemi polskiej, o powstaniu PKWN i jego Manifestie. Wyzwalanie dalszych ziem polskich przez Armię Czerwoną i Ludowe Wojsko Polskie, a także przejmowanie ziemi przez chłopów i fabryk przez robotników.

34. P o l s k a f l a g a n a d B a ł t y k i e m

Epizod. Uroczystość zaślubin z morzem na Kołobrzesckiej plaży.

Informacje. Walka I Armii WP na Wale Pomorskim i zdobycie Kołobrzegu.

35. P o l a c y w s z t u r m i e B e r l i n a

Epizod. Zawieszenie flagi biało-czerwonej na niemieckiej Kolumnie Zwycięstwa przez polskich artylerzystów w dn. 2 maja 1945 r.

Informacje. Udział Polaków w forsowaniu Odry i operacji berlińskiej. Polsko-radzieckie braterstwo broni.

36. O d b u d o w a k r a j u

Epizod. Ludność pracuje przy odbudowie zniszczonej Warszawy.

Informacje. Odbudowa zniszczonej stolicy, miast polskich, fabryk.

37. B u d u j e m y   n o w ą   P o l s k ę

Epizod. Sejm podejmuje Uchwałę o reformie oświaty.

Informacje. Rozbudowa kraju, powstanie nowoczesnych fabryk, miast. Unowocześnienie rolnictwa. Wielkie inwestycje. Rozwój szkolnictwa i wprowadzenie obowiązku średniego wykształcenia dla wszystkich obywateli.

P o j ę c i a

Historia, człowiek pierwotny, książę, król, rycerz, chłop, rzemieślnik, robotnik, fabrykant, partyzant, patriota, zamek, gród, miasto, danina, czynsz, koronacja, wojna, obrona, powstanie, pochód, manifestacja, konstytucja, manifest.

U m i e j ę t n o ś c i

Uważne słuchanie informacji nauczyciela oraz czytanego tekstu w klasie - koncentracja uwagi na głównym wątku opowiadania, tekstu czytanego, ilustracji, obrazu, filmu, przezrocza, /odczytywanie mepy z pomocą nauczyciela/.

Związke wypowiedzanie się na określony temat, udział w rozmowie nauczającej, przedstawianie treści przeczytanego tekstu własnymi słowami.

Dostrzeganie znaczenia faktu historycznego.

Klasyfikacja wydarzeń według kryterium umieszczania w czasie - wydarzenia dawniejsze, bliższe czasom współczesnym; porównywanie faktów z odległej przeszłości z podobnymi w teraźniejszości.

Dostrzeganie przemian w czasie; stosowanie prawidłowej terminologii historycznej.

Umieszczanie w czasie faktów historycznych w granicach 1000, 500 i 100 lat.

Klasa V

/2 godziny tygodniowo/

I. ŻYCIE LUDZI PIERWOTNYCH /4 godziny/

1. Wspólna gospodarka ludzi pierwotnych

Zdobywanie pożywienia, równy podział. Znaczenie wspólnej gospodarki. Pierwotne mieszkania, wzajemna pomoc w ich urządzaniu. Początki nierówności wśród ludzi pierwotnych.

2. Pierwsze narzędzia i ich doskonalenie

Narzędzia z kamienia łupanego i gładzonego. Łuki i strzały. Odkrycie ognia. Wytapianie metali. Narzędzia metalowe. Narzędzia z brązu. Wykorzystywanie innego materiału: kości, drewna.

3. Hodowla i rolnictwo

Pasterstwo. Nowe sposoby zdobywania pożywienia; początki rolnictwa. Podział na pasterzy i rolników. Pogłębianie się nierówności majątkowej.

4. Najdawniejsze skupiska ludzkie

Życie ludzi nad wielkimi rzekami w obszarach ciepłego klimatu i bujnej roślinności, w Afryce i Azji. Tereny zajmowane przez mieszkańców Egiptu, Mezopotamii, Indii, Chin. Podobieństwa i różnice warunków naturalnych. Zajęcia ludności.

II. STAROŻYTNY WSCHÓD /11 godzin/

1. W dolinie Nilu

Dary Nilu. Nawadnianie pól uprawnych. Warunki życia i pracy chłopów w Egipcie.

2. Faraonowie - władcy Egiptu

Nierówności w społeczeństwie. Rządy faraona. Urzędnicy. Pisarze. Kult faraona.

3. Budowa piramidy

Wiara Egipcjan w życie pozagrobowe. Umiejętności balsamowania zwłok. Budowanie piramid dla faraona i grobowców dla możnych.

4. W świątyni egipskiej

Religia egipska. Najważniejsze bóstwa. Rola kapłanów w starożytnym Egipcie.

5. Tajemnice papyrusu

Pismo hieroglificzne. Początki nauki - matematyka, astronomia, medycyna.

6. Babilon - wielkie miasto w Mezopotamii

Wygląd Babilonu - najciekawsze budowle. Rozwój handlu. Miary i wagi. Pismo klinowe.

7. Prawa króla Hammurabiego

Monarchia despotyczna. Kodeks Hammurabiego i jego znaczenie.

8. Mit o potopie w religiach starożytnego Wschodu

Mit o Gilgameuszu. Biblia. Mit o potopie.

9. Fenicjanie i ich pismo

Położenie geograficzne Fenicji. Zajęcia mieszkańców. Pismo alfabetyczne i jego znaczenie.

10. S k a r b y k u l t u r y D a l e k i e g o W s c h o d u
Indie. Wierzenia. Piśmiennictwo. Sztuka. System dziesiętny.
Chiny. Wynałazki. Jedwabnictwo. Sztuka.

III. STAROŻYTNA GRECJA /16 godzin/

1. S t a r o ż y t n a G r e c j a i j e j m i e s z -
k a ń c y

Położenie Grecji. Warunki życia Greków. Zajęcia ludności.

2. B o g o w i e i b o h a t e r z y G r e k ó w

Wierzenia Greków. Bogowie greccy. Mity. Mit o Prometeuszu. Wyp-
rawa po złote runo.

3. H o m e r i j e g o p o e m a t y

Wojna trojańska. Wędrówki Odysa.

4. P a ń s t w a - m i a s t a g r e c k i e

Ludność wclna i niewolnicy. Zakładanie kolonii na wybrzeżach
Morza Śródziemnego i Czarnego.

5. N a s t a d i o n i e w O l i m p i i

Igrzyska w Grecji. Olimpiady czynnikiem łączącym Greków.

6. U a t e ń s k i e g o g a r n c a r z a

Rzemiosło greckie. Piękno ceramiki greckiej.

7. W a l k a G r e k ó w w o b r o n i e n i e p o d l e -
g ło ś c i

Podboje Persów. Zagrożenie niepodległości państw greckich. Wojny
Greków z Persami. Bitwa pod Maratonem i jej znaczenie. Termopile -
bohaterstwo Greków. Bitwa morską pod Salaminą.

8. Życie w Sparcie

Spartiaci i heloci. Wychowanie spartańskie i jego cele.

9. Zgronadzenie ludowe w Atenach

Ateńczycy rządzą swoim państwem. Perykles. Demokracja ateńska.

10. Na Akropolu

Architektura grecka. Świątynie. Rzeźby. Prace Fidiasza.

11. Teatr grecki

Przedstawienie teatralne w Atenach. Tragedia i komedia /Ajschylos, Sofokles, Eurypides, Arystofanes/. Znaczenie teatru w życiu Greków.

12. Podtaje Aleksandra Macedońskiego

Państwo Aleksandra Macedońskiego. Podbój Persji. Zetknięcie się cywilizacji hellenistycznej i starożytnego Wschodu. Powstanie monarchii hellenistycznych.

13. W Muzeum i w Bibliotece w Aleksandrii

Kultura hellenistyczna, Aleksandria jej największym centrum. Rola Muzeum i Biblioteki. Nauka i technika w okresie hellenistycznym.

IV. STAROŻYTNY RZYM /15 godzin/

1. Powstanie Rzymu

Legendy o założeniu miasta. Miasto na siedmiu wzgórzach. Republika rzymska.

2. P o d b ó j I t a l i i

Legiony rzymskie. Podbój Italii. Polityka Rzymu wobec ludów Italii.

3. W o j n y R z y m u z K a r t a g i n ą

Konflikt z Kartaginą. Wyprawa Hannibala. Zburzenie Kartaginy.

4. I m p e r i u m r z y m s k i e

Podboje rzymskie. Zdobywanie Galii przez Cezara. Wyzysk prowincji.

5. N i e w o l n i c t w o w R z y m i e

Sposoby zdobywania niewolników. Położenie i praca niewolników. Gladiatorzy.

6. P o w s t a n i e S p a r t a k u s a

Wybuch powstania i jego przebieg. Przyczyny upadku powstań niewolniczych.

7. P a ń s t w o r z y m s k i e - c e s a r s t w e m

Rządy Cezara. Upadek republiki rzymskiej. Władza w rękach Augusta. Władza cesarska.

8. K u l t u r a r z y m s k a

Wpływy greckie w kulturze rzymskiej. Własne osiągnięcia Rzymian. Prawo rzymskie. Technika. Budownictwo. Wodociągi, łaźnie, drogi, mosty. Życie codzienne w Rzymie.

9. R o m a n i z a c j a p r o w i n c j i

Różny poziom kultury ludów zamieszkujących imperium rzymskie. Romanizacja prowincji zachodnich i jej znaczenie.

10. W i e r z e n i a r e l i g i j n e l u d ó w i m p e - r i u m r z y m s k i e g o

Religia rzymska. Wierzenia ludów podbitych. Religie wschodnie.

11. P o c z ą t k i c h r z e ś c i j a ń s t w a

Powstanie chrześcijaństwa i jego pierwotny charakter. Rozpowszechnienie się chrześcijaństwa w imperium rzymskim. Chrześcijaństwo religią panującą.

12. N a s z l a k u b u r s z t y n o w y m

Kontakty handlowe państwa rzymskiego z ziemiami między Odrą i Wisłą. Wzory rzymskie znajdujące na naszych ziemiach.

13. U p a d e k c e s a r s t w a r z y m s k i e g o

Rozkład wewnętrzny państwa. Najazdy barbarzyńców. Obrona granic. Wielka wędrówka ludów. Nowe państwa na terenie Cesarstwa Zachodniego. Bizancjum.

P o j ę c i a

Archeologia, wspólnota pierwotna, niewolnictwo, niewolnik, państwo, monarchia despotyczna, faraon, państwo-miasto, kolonizacja, demokracja ateńska, obywatel, republika, cesarstwo, rolnictwo, rzemiosło, piramida, kultura antyczna, hellenizm, hieroglify, mit, teatr, olimpiada, Akropol, świątynia, religia, pogaństwo, chrześcijaństwo, islam.

U m i e j ę t n o ś c i

Umieszczanie wydarzeń historycznych przed i w nowej erze, w granicach 1000, 100 lat oraz w pierwszej i drugiej połowie tysiąclecia, wieku.

Wskazywanie na mapie krajów Starożytnego Wschodu, Starożytnej Grecji, Starożytnego Rzymu.

Wykorzystywanie rycin w podręczniku jako źródła informacji.

Podział znanego tekstu na części; ułożenie prostego planu /selekcja materiału/.

Streszczenie przeczytanego tekstu /opowiadanie/.

Omawianie tematu na podstawie wybranego fragmentu lektury.

Obserwacja i sporządzanie notatki /według wskazówek nauczyciela/, wykorzystywanie zebranego materiału na lekcjach i w pracy domowej.

Próby samodzielnego spostrzegania, szukanie wyjaśnień.

Porównywanie i dostrzeganie podobieństw, różnic.

Klasa VI

/2 godziny tygodniowo/

1. GŁÓWNE KRĘGI KULTURY I ŻYCIA POLITYCZNEGO WE WCZESNYM ŚREDNIO- WIECZU /3 godziny/

1. C e s a r s t w o B i z a n t y j s k i e i j e g o k u l t u r a

Konstantynopol ośrodkiem życia politycznego, gospodarczego i kulturalnego. Rozwój architektury i sztuki /malarstwo, mozaika/.

Oddziaływanie na inne kraje.

2. A r a b o w i e

Życie plemion arabskich w VII wieku. Zjednoczenie Arabów i ich podboje - Mahomet. Islam - nową religią. Kalifat.

3. E u r o p a z a c h o d n i a

Państwo Franków. Organizacja państwa Karola Wielkiego, terytorium, podniesienie poziomu kultury. Szkolnictwo. Papieństwo i jego rola.

II. KSZTAŁCENIE SIĘ PAŃSTW W EUROPIE ŚREDNIOWIECZNEJ /7 godzin/

1. Powstanie państw Europy zachodniej

Podział cesarstwa Karola Wielkiego: powstanie Francji, Niemiec, Włoch. Wzrost znaczenia monarchii niemieckiej - odnowienie cesarstwa przez Ottonów. Walka między cesarstwem a papieżem. Wikinowie. Alfred Wielki. Podbój Anglii przez Normanów.

2. Życie gospodarcze

Gospodarka naturalna, upadek dawnych miast. Powstanie wielkiej własności ziemskiej. Uzależnienie ludności chłopskiej.

3. Zależność lenna

Seniorzy i wasale. Obrzędowość feudalna /hołd lenny, paşowanie na rycerza/. Życie rycerzy. Osłabienie władzy królewskiej.

4. Słowianie

Wędrowki Słowian. Słowianie Zachodni, Wschodni, Południowi. Rolnictwo podstawowym zajęciem Słowian, hodowla, myśliwstwo. Gospodarka samowystarczalna. Ludność wolna, rody, znaczenie wiecu. Wzmacnianie się władzy książęcej.

5. Początki państw słowiańskich i Węgier

Pierwsze państwa słowiańskie. Powstanie państwa bułgarskiego /Protobułgarzy, procesy asymilacji/. Państwo Wielkomorawskie. Najazdy Madziarów. Powstanie państwa czeskiego. Powstanie państwa węgierskiego. Ruś Kijowska. Państwka plemienne na ziemiach polskich. Pierwsze organizacje państwowe - Wiślanie, Polanie. Rozwój państwa Polan.

III. POCZĄTKI I ROZWÓJ PAŃSTWA POLSKIEGO /X-XI/ /6 godzin/

1. Państwo Polskie za Mieszka I
i Bolesława Chrobrego

Obszar Polski. Liczba mieszkańców. Organizacja państwa. Drużyna książęca. Daniny i posługi. Przyjęcie chrześcijaństwa /966/.

2. Miejsce i znaczenie Polski w
Europie

Sąsiedzi Polski. Stosunki Polski z Czechami, Rusią, cesarstwem i papieżem. Zjazd w Gnieźnie /1000/. Koronacja Bolesława Chrobrego i jej znaczenie polityczne.

3. Załamanie się i odbudowa państwa
Straty terytorialne i uzależnienie Polski od cesarstwa za Mieszka II
Powstanie ludowe, bunt możnych. Odbudowa państwa za Kazimierza
Odnowiciela i Bolesława Śmiałego.

4. W obronie jedności i niezależności
państwa

Bolesław Krzywousty, jego wojny z Niemcami. Przyłączenie Pomorza
do Polski. Wzmocnienie Polski. Statut Bolesława Krzywoustego.

5. Gospodarka i społeczeństwo polskie
za pierwszych Piastów

Rozwój wielkich dóbr ziemskich i kościelnych. Moźnowładcy i rycerze.
Życie i praca rolników. Uzależnienie ludności chłopskiej. Życie
w grodzie i na podgrodziu. Rozwój rzemiosła i handlu. Zaczątki
miast. Stolice Polski i główne grody.

IV. KULTURA WCZESNOŚREDNIOWIECZNEJ EUROPY I POLSKI /2 godziny/

Rola klasztorów i dworów. Styl romański w budownictwie i sztukach plastycznych. Piśmiennictwo, łacina. Elementy rodzime w kulturze wczesnego średniowiecza: obrzędy, wierzenia, podania, pieśni. Kultura rodzima ziem polskich, przyjęcie kultury łacińskiej. Rola duchowieństwa i klasztorów - pismo, rękopisy iluminowane, szkoły. Kronika Galla Anonima.

V. ROZKWIAT EUROPY ŚREDNIOWIECZNEJ /17 godzin/

1. Ruch k o l o n i z a c y j n y

Wzrost zaludnienia krajów Europy zachodniej. Kolonizacja nowych terenów, zagospodarowanie nieużytków. Początki gospodarki czynsowej. Rozwój rzemiosła i handlu. Odradzanie się miast.

2. E k s p a n s j a i k r u c j a t y n a B l i s k i m W s c h o d z i e i w E u r o p i e

Wyprawy krzyżowe. Królestwo Jerozolimskie. Cesarstwo Łacińskie. Zakony rycerskie. Walka z Muzułmanami w Hiszpanii. Krucjaty na ziemie słowińskie i bałtyckie. Powstanie Marchii Brandenburskiej i państwa Kawalerów Mieczowych.

3. K o n f r o n t a c j a c y w i l i z a c j i

Zetknięcie się Europy z kulturą i cywilizacją islamu w okresie krucjat. Kultura islamu. Wielcy uczeni, literatura, kontakty z kulturą wschodnią.

4. R y w a l i z a c j a c e s a r s t w a i p a p i e s t w a w E u r o p i e

Walka Grzegorza VII i Henryka IV. Szczyt potęgi papieństwa w XIII w.

5. Polska w okresie rozbitcia dzielnicowego

Przyczyny i pogłębianie się rozbitcia dzielnicowego. Usamodzielnienie się Kościoła. Wzrost znaczenia możnowładztwa. Sprowadzenie Krzyżaków. Powstanie państwa krzyżackiego. Zniszczenia wojenne i straty terytorialne w Polsce dzielnicowej. Utrata Pomorza zachodniego. Najazd Mongołów: bitwa pod Legnicą /1241/. Utrata Ziemi Lubuskiej. Zagrożenie Pomorza Gdańskiego.

6. Przemiany gospodarcze i społeczne na wsi polskiej w XII - XIII w.

Rozwój osadnictwa i kolonizacja wewnętrzna. Obcy koloniści i prawo niemieckie. Czynsze. Położenie chłopów.

7. Rozkwit miast w Europie. Miasta i mieszczaństwo w Polsce

Walka o samorząd miast. Podział społeczeństwa miejskiego. Cechy i gildie. Znaczenie gospodarcze i polityczne miast. Miasta włoskie /Wenecja, Florencja/. Miasta flandryjskie. Hanza Niemiecka. Rozbudowa dawnych i zakładanie nowych miast w Polsce /lokacje miast, Średniowieczny Kraków /lub Wrocław, Gdańsk/. Rzemieślnicy cechowi i kupcy. Samorząd, władze i prawo miejskie. Rozwarstwienie społeczne i stosunki narodowościowe w miastach polskich.

8. Próby zjednoczenia Polski

Czynniki gospodarczo-społeczne a sprzyjające zjednoczeniu. Henryk IV Probus i próba przywrócenia królestwa. Koronacja Przemysława II. Unia polsko-czeska za Wacława II.

9. Zjednoczenie Polski za Władysława Łokietka

Walka o zjednoczenie kraju. Opanowanie Wielkopolski. Utrata Pomorza Gdańskiego i Śląska. Koronacja Łokietka /1320/. Wojna z Krzyżakami, bitwa pod Płowcami.

10. Państwa Europy środkowej i wschodniej

Rozkład cesarstwa. Samodzielność polityczna księstw Rzeszy. Wyodrębnienie się Szwajcarii. Księstwo Austrii. Brandenburgia. Czechy za Karola IV. Węgry za Andegawenów. Zjednoczenie się ziem ruskich.

11. Monarchie stanowe w Europie zachodniej

Początki parlamentaryzmu angielskiego. Stany Generalne we Francji. Społeczeństwo stanowe. Konflikty społeczne na wsi i w mieście. Herezje i walka z nimi. Powstanie zakonów żebraczych. Klęski głodu i epidemie.

VI. POLSKA W OKRESIE MONARCHII STANOWEJ. ROZKWIT PAŃSTWA W XIV-XV w. /9 godzin/

1. Państwo Kazimierza Wielkiego

Rozwój osadnictwa, rozkwit miast, handel międzynarodowy, górnictwo. Spisanie i uporządkowanie praw. Założenie uniwersytetu krakowskiego. Organizacja obronności kraju - budowa zamków.

2. Polska i jej sąsiedzi

Polityka Kazimierza Wielkiego: sojusz z Węgrami, procesy polsko-krzyżackie, układy i walki o Śląsk. Unia polsko-węgierska.

3. Społeczeństwo polskie

Ukształtowanie się stanów. Stan rycerski i rola możnowładztwa. Herby. Sytuacja społeczna mieszczan i chłopów. Wzrost znaczenia szlachty za Ludwika Węgierskiego, przywilej koszycki.

4. Unia Polski z Litwą

Układ w Krewie /1385/. Jagiellonowie na tronie polskim. Państwo polsko-litewskie: terytorium i ludność.

5. Walki z Krzyżakami

Sprawa Pomorza i zagrożenie Litwy. Wielka wojna z Krzyżakami, bitwa pod Grunwaldem /1410/, pokój toruński. Spór polsko-krzyżacki o Pomorze na soborze w Konstancji, Paweł Włodkowic w obronie pokoju i wolności narodów.

6. Polska a ruch husycki w Czechach. Unia polsko-węgierska

Poglądy Jana Husa. Początki ruchu husyckiego. Wojny husyckie. Ruch husycki w Polsce. Unia Polski z Węgrami. Podboje Turków na Bałkanach i zagrożenie Węgier. Władysław Jagiellończyk /Warneńczyk/ królem Węgier. Bitwa pod Warną, 1444 r. Upadek Konstantynopola.

7. Odzyskanie Pomorza Gdańskiego

Związek Pruski. Wojna trzynastoletnia z Krzyżakami. Pokój toruński, 1466. Prusy zakonne lennem Polski.

8. Początki demokracji szlacheckiej w Polsce.

Rozwój przywilejów szlacheckich, zachwianie się równowagi stanów. Rola sejmu. Konstytucja Nihil Novi 1505. Ideologia polityczna szlachty.

VII. ROZWÓJ KULTURY ŚREDNIOWIECZNEJ /3 godziny/

Kultura rycerska i mieszczańska. Początki teatru. Oświata i nauka - powstanie uniwersytetów. Polacy na studiach zagranicznych. Akademia Krakowska. Piśmiennictwo łacińskie. Historia Polski Jana Długosza. Rozwój języka polskiego i piśmiennictwo w języku ojczystym. Styl gotycki w budownictwie i sztukach plastycznych w Europie. Architektura romańska w Polsce /Kraków, Wrocław, Toruń/. Rzeźba gotycka. Wit Stwosz - ołtarz mariacki.

VIII. KULTURA I SZTUKA RENESANSU. ZŁOTY WIEK KULTURY POLSKIEJ /5 godzin/

1. R e n e s a n s   w e   W ł o s z e c h

Podstawy gospodarcze i społeczne przemian w kulturze. Mecenat artystyczny. Studia nad Antykiem. Nowa koncepcja człowieka i świata. Humanizm. Pisarze i myśliciele włoskiego odrodzenia.

2. R e n e s a n s   w   i n n y c h   k r a j a c h

Rozwój kultury mieszczańskiej i kultur narodowych w Europie. Rozwój badań naukowych. Upowszechnienie oświaty i wynalazek druku. Erazm z Rotterdamu. Humanizm w Niemczech.

3. R e n e s a n s   w   P o l s c e

Wpływy kultury włoskiej w Polsce XV i XVI wieku. Pierwsi humaniści w Polsce /Kalimach/. Czasy zygmunto-wskie, Wzrost poczucia narodowego polski język literacki, ideologia suwerenności państwowej. Rozwój nauki. Wkład Polski do kultury i nauki europejskiej. Kopernik. Modrzewski.

4. S z t u k a   r e n e s a n s u

Cechy charakterystyczne sztuki renesansowej. Twórcy i dzieła - architektura, rzeźba, malarstwo, grafika/: Włochy, Niderlandy, Niemcy.

5. S z t u k a   r e n e s a n s o w a   w   P o l s c e

W renesansowym Krakowie i Gdańsku - dwa nurty polskiej sztuki renesansowej: włoski i niderlandzki. Najważniejsze zabytki polskiej sztuki renesansowej /architektura, rzeźba, malarstwo/. Cechy rodzime sztuki polskiego odrodzenia.

P ó j ę c i a

Średniowiecze, gospodarka naturalna, gospodarka towarowo-pieniężna, lenno, kolonizacja, lokacja, czynsz, inwestytura, przywilej, renta feudalna, feudalizm.

Gród, miasto średniowieczne, ratusz, cech, gildia, folwark, łan, król, cesarz, senior, wasal, stan, rycerz, chłop poddany, szlachcic, sołtys, wójt, mieszczanin, patrycjat, pospólstwo.

Księstwo, królestwo, cesarstwo, monarchia stanowa, demokracja szlachecka, kasztelania, sejm, sejmik, unia.

Kościół katolicki, kościół prawosławny, sobór, papież, zakon, klątwa, herezja, inkwizycja, styl romański, gotyk, renesans, humanizm, odrodzenie.

U m i e j ę t n o ś c i

Umieszczanie wdarzeń historycznych na początku wieku, w I i II połowie, w końcu wieku, na przełomie wieków.

Ukazywanie następstwa w czasie, synchronizacja wydarzeń.

Umieszczanie dat na linii chronologicznej i układanie tabelki synchronizującej na niewielkich "odcinkach" czasu.

Korzystanie z tablic genealogicznych.

Wskazywanie i określanie na mapie zmian granic, ośrodków kultury i życia politycznego oraz głównych szlaków handlowych i rejonów gospodarczych.

Układanie rozwiniętego planu, przygotowywanie opowiadania na określony temat /selekcja większych partii materiału/.

Porównywanie wiadomości z podręcznika i lektury.

Odróżnianie postaci fikcyjnej od historycznej.

Korzystanie z filmu, audycji radiowej itp.

Opis wydarzeń historycznych.

Charakterystyka okresu historycznego, wyróżnianie głównych kierunków: odrodzenie, reformacja, charakterystyka postaci historycznej, ocena jej działalności.

Wskazywanie na podobieństwa i różnice poszczególnych faktów, próby uogólnień.

Wykorzystywanie związków między faktami historycznymi.

Samodzielne wykorzystywanie słowników historii Polski.

Klasa VII

/2 godziny tygodniowo/

I. EKSPANSJA KOLONIALNA W XV I XVI w. /3 godziny/

1. Cywilizacja Ameryki do początku XVI w.

Majowie, Aztekowie, Inkowie. Zajęcia ludności, religia. Wpływ warunków geograficznych na rozwój ich cywilizacji.

2. Odkrycia geograficzne w XV i XVI w. i ich konsekwencje

Przyczyny wielkich odkryć geograficznych. Wyprawy Krzysztofa Kolumba, Vasco da Gamy, Ferdynanda Magellana. Początki europejskich imperiów kolonialnych. Eksploatacja gospodarcza terytoriów zamorskich. Początki niewolnictwa w Ameryce. Nowe ośrodki życia gospodarczego w Europie, nowe szlaki handlowe.

II. REFORMACJA W EUROPIE ZACHODNIEJ I W POLSCE /4 godziny/

1. Przyczyny reformacji. Walki religijne i społeczne w Niemczech. Kryzys kościoła. Uwarunkowania społeczne i gospodarcze reformacji. Rozszerzanie się idei humanizmu. Wystąpienie Marcina Lutra. Wojny w Niemczech. Pokój religijny w Augsburgu, 1555. Rozbicie polityczne Niemiec.

2. Reformacja we Francji i Anglii. Kalwinizm i jego wpływy we Francji. Wojny domowe we Francji. Charakter reformacji w Anglii. Utworzenie kościoła anglikańskiego. Kościół katolicki wobec reformacji. Rola jezuitów.

3. Reformacja w Polsce

Główne nurty reformacji w Polsce: luteranizm, kalwinizm, Bracia Polscy. Tolerancja religijna w Polsce. Konfederacja warszawska. Szkolnictwo różnowiercze. Działalność jezuitów w Polsce: szkoły, kaznodzieje i pisarze, wpływy w państwie, akcje przeciw protestantom. Unia brzeska.

III. POLSKA "ZŁOTEGO WIEKU" A UKŁAD SIŁ POLITYCZNYCH W EUROPIE

/ 5 godzin /

1. Wzrost znaczenia szlachty polskiej. Pozycja polityczna Polski. Eksport zboża. Gospodarka folwarczna. Poddaństwo. Zwiększenie pańszczyzny. Walka chłopów z wyzyskiem feudalnym. Umocnienie pozycji Polski nad Bałtykiem. Hołd pruski 1525.

2. Układ sił politycznych w Europie w XVII w.

Imperium Habsburgów i ich polityka: rywalizacja jagiellońska-habsburska i francusko-habsburska. Podział Węgier po ich podboju przez Turcję. Opanowanie Czech i Śląska przez Habsburgów.

Państwo moskiewskie w XVI w. Stosunki polsko-moskiewskie za ostatnich Jagiellonów. Walka o panowanie nad Bałtykiem.

3. Demokracja szlachecka w Polsce. Unia z Litwą

Program egzekucji praw i jego realizacja. Unia z Litwą. Rzeczpospolita Obojga Narodów. Terytorium i ludność wielonarodowościowej Rzeczypospolitej. Pierwsza wolna elekcja. Artykuły henrykowskie i pacta conventa. Zakończenie wojny o Inflanty /1582/.

IV. PRZEMIANY POLITYCZNE I SPOŁECZNE W XVII w. W EUROPIE I W POLSCE /9 godzin/

1. Zmiana układu sił politycznych w Europie

Wojna trzydziestoletnia. Przekształcenie wojny ogólnoniemieckiej w europejską. Skutki wojny: upadek polityczny Rzeszy. Sytuacja w Czechach. Wzrost znaczenia Francji i Szwecji.

2. Absolutyzm we Francji

Polityka wewnętrzna i zagraniczna Francji w pierwszej połowie

XVII w. Rola Richelieu. Polityka gospodarcza: merkantyлизм, rozwój manufaktur, Colbertyzm. Rządy Ludwika XIV. Osłabienie pozycji politycznej Francji.

3. Anglia w okresie rewolucji i restauracji monarchii

Dążenia ekonomiczne i polityczne nowej szlachty i burżuazji angielskiej. Wybuch rewolucji. Wojna domowa. Republika i dyktatura Cromwella. Przewrót 1688 r. Monarchia parlamentarna.

4. Polityka zagraniczna Rzeczypospolitej w pierwszej połowie XVII w.

Wojny ze Szwecją i Turcją. Problem Tatarów. Stosunki polsko-rosyjskie. Ekspansja magnaterii na wschód. Interwencja Polski w Rosji.

5. Powstanie Chmielnickiego

Społeczne i religijne podłoże powstania. Przebieg walk. Rada Perejasławska i wojna Rosji z Polską. Traktat andruszowski.

6. Najazd Szwedów na Polskę

Przyczyny najazdu szwedzkiego /1655-1660/. Polityka najeźdźców wobec narodu polskiego. Próba rozbioru Polski. Utrata lenna pruskiego. Zmiana postawy szlachty. Udział chłopów w wyzwoleniu kraju. Stefan Czarniecki. Wyparcie Szwedów z ziem polskich. Straty terytorialne, zniszczenie gospodarki.

7. Sytuacja polityczna Rzeczypospolitej w drugiej połowie XVII w.

Anarchia: konfederacje, zrywanie sejmów, sejmikowładztwo. Wzrost uzależnienia szlachty od magnaterii, upadek mieszczaństwa. Próby reform. Wojny z Turcją. Zwycięstwo pod Wiedniem. Polityka bałtycka Jana III i jej niepowodzenie.

V. KULTURA I NAUKA W EUROPIE W XVII w. BAROK W POLSCE /2 godziny/

1. Rozwój kultury i nauki w XVII w.

Barok w Europie. Kościół Il Gesu, Luwr i Wersal. Malarstwo holenderskie /Rembrandt/. Rozkwit sztuki polskiej. Barok w Polsce.

Rozwój nauk matematyczno-przyrodniczych /Kepler, Newton/. Powstanie towarzystw naukowych. Racjonalistyczny pogląd na świat.

VI. EUROPA I ŚWIAT OKOŁO 1700 r. /2 godziny/

1. Europa

Mapa polityczna Europy. Rozwój gospodarczy Europy zachodniej. Kryzys gospodarki folwarczno-pańszczyźnianej w Europie środkowej. Liczba ludności, długość życia i gęstość zaludnienia. Systemy ustrojowe: monarchie absolutne, monarchie parlamentarne, republiki.

2. Afryka, Ameryka i Azja

Mapa polityczna Afryki. Wyniszczenie ludności w Afryce. Mapa Ameryki. Konsekwencje podziału politycznego i odmiennego typu osadnictwa. Mapa polityczna Azji. Kolonie. Życie społeczeństw azjatyckich.

VII. POLSKA I PAŃSTWA SĄSIEDNIE W XVIII WIEKU /6 godzin/

1. Wzrost znaczenia Rosji i Prus w początku XVIII wieku

Reformy Piotra I w Rosji. Umocnienie samowładztwa. Polityka zagraniczna Piotra I. Powstanie królestwa pruskiego. Reformy Fryderyka I.

2. P o l s k a   w   o k r e s i e   w o j n y   p ó ź n o c n e j
Przyczyny wojny. Sasi na tronie polskim. Sukcesy Szwecji. Elekcja
Stanisława Leszczyńskiego. Powrót Augusta II na tron. Sejm "niemy".
Zakończenie wojny. Ruina gospodarcza kraju. Rzeczypospolita pod
protektoratem rosyjskim. Stosunek państw ościennych do Polski.

3. P o l s k a   z a   A u g u s t a   I I I

Elekcja 1773 r. Anarchia wewnętrzna w kraju. Obozy polityczne,
walka o reformy sejmu, skarbu, wojska. Kultura saska, jej upadek
i przejawy odrodzenia /Stanisław Leszczyński, Stanisław Konarski,
Collegium Nobilium/.

4. O s t a t n i a   w o l n a   e l e k c j a   w   P o l s c e . P i e r w s z y   r o z b i ó r

Konfederacja Czartoryskich. Wkroczenie wojsk rosyjskich do Polski.
Reformy sejmu konwokacyjnego. Elekcja Stanisława Augusta Poniat-
owskiego. Konfederacja radomska. Konfederacja barska. Pierwszy
rozbiór Polski. Reformy sejmu rozbiorowego.

VIII. E U R O P A   I   P O L S K A   W   C Z A S A C H   O Ś W I E C E N I A .   P O W S T A N I E   S T A N Ó W Z J E D N O C Z O N Y C H / 6   g o d z i n /

1. K u l t u r a   o ś w i e c e n i a   w   A n g l i i i   F r a n c j i

Podłoże przewrotu umysłowego w XVIII w. Myśl filozoficzna, spo-
łeczna, polityczna i ekonomiczna oświecenia angielskiego i fran-
cuskiego. Encyklopedyści.

2. A b s o l u t y z m   o ś w i e c o n y

Absolutyzm oświecony w Prusach. Reformy józefińskie w Austrii.
Czasy Katarzyny II w Rosji.

3. Przemiany gospodarcze i społeczne w Polsce

Ożywienie gospodarcze: reformy czynszowe, manufaktury, odradzanie się miast. Rozwój Warszawy.

4. Odrodzenie kulturalne w Polsce za Stanisława Augusta

Szkoła Rycerska. Komisja Edukacji Narodowej i jej znaczenie. Rozwój prasy. Teatr Narodowy i jego rola. Publicystyka /Stanisław Staszic, Hugo Kołłątaj, Salezy Jezierski/. Adam Naruszewicz - "Historia Narodu Polskiego". Klasycyzm w sztukach plastycznych. Architektura.

5. Powstanie Stanów Zjednoczonych

Konflikt między Anglią i jej amerykańskimi koloniami. Wybuch wojny. "Deklaracja Niepodległości". Wojna o niepodległość. Udział Polaków /Tadeusz Kościuszko, Kazimierz Pułaski/. Konstytucja Stanów Zjednoczonych.

IX. WIELKA REWOLUCJA BURŻUAZYJNA WE FRANCJI 1789-1795 /3 godziny/

1. Przyczyny rewolucji burżuazyjnej we Francji

Wzrost feudalny chłopów. Przyczyny rewolucji. Stany Generalne. Zgromadzenie Narodowe. Zburzenie Bastylji.

2. Od Zgromadzenia Prawodawczego do wprowadzenia republiki

Zniesienie przywilejów feudalnych. "Deklaracja Praw Człowieka i Obywatela". Konfiskata majątków kościelnych. Konstytucja wrześniowa 1791. Wojna z interwencją. Obalenie monarchii.

3. Dyktatura jakobinów i jej upadek
Europa wobec rewolucyjnej Francji. Dyktatura jakobinów. Przewrót
termidoriański i rządy Dyrektoriatu. Bilans osiągnięć rewolucji
francuskiej.

X. WALKA O OCALENIE RZECZYPOSPOLITEJ /4 godziny/

1. Sejm Czteroletni. Uchwalenie Konstytucji 3 Maja

Sytuacja międzynarodowa. Zwołanie sejmu. Stronnictwa polityczne
w sejmie. Polityka zagraniczna. Pierwsze reformy.
Prawo o miastach. Uchwalenie Konstytucji 3 Maja.

2. Wojna w obronie Konstytucji 3 Ma- ja. II rozbiór Polski

Targowica. Wojna polsko-rosyjska. Drugi rozbiór. Sejm grodzieński.

3. Insurekcja Kościuszkowska. III rozbiór Polski

Wybuch powstania. Tadeusz Kościuszko - naczelnikiem powstania.
Sprawa chłopka. Insurekcja warszawska i wileńska. Upadek powsta-
nia. Trzeci rozbiór Polski. Przyczyny upadku Polski.

XI. ŚWIAT OKOŁO 1800 ROKU /2 godziny/

1. Z różnicowanie ekonomiczne

Główne regiony rozwoju i zaoferowania gospodarczego; kraje o rozwi-
niętej gospodarce kapitalistycznej: Anglia, Holandia, Francja;
dominacja gospodarki feudalnej w Europie Środkowo-wschodniej.

2. Układ sił politycznych

Dominacja Europy i Europejczyków nad innymi kontynentami. Główne
mocarstwa kolonialne i ich terytorialne zdobycze.

Główne mocarstwa europejskie. Narody pozbawione niepodległości lub podzielone politycznie.

XII. EUROPA W POCZĄTKACH XIX w. /2 godziny/

1. Przewaga Francji w Europie

Konsulat i cesarstwo we Francji. Polityka wewnętrzna Napoleona. Kodeks napoleoński. Ugruntowanie przewagi napoleońskiej w Europie.

2. Społeczeństwo polskie w początkach epoki porozbiorowej

Polityka zabrców wobec Polaków. Dążenia niepodległościowe w kraju i na emigracji. Legiony polskie i ich losy. "Jeszcze Polska nie zginęła".

3. Księstwo Warszawskie

Wojna Napoleona z Prusami. Powstanie w Wielkopolsce. Utworzenie Księstwa Warszawskiego. Konstytucja z 1807 r. i dekret grudniowy. Wojna 1809 r. z Austrią. Książę Józef Poniatowski. Księstwo Warszawskie próbą odbudowy państwa polskiego.

4. Upadek Napoleona

Hegemonia Napoleona na kontynencie. Sto dni i ostateczny upadek Napoleona. Zwołanie Kongresu w 1815 r. w Wiedniu. Znaczenie epoki napoleońskiej.

Pojęcia

Podbój kolonialny, gospodarka folwarczno-pańszczyźniana, manufaktura, rewolucja przemysłowa, absolutyzm, rewolucja burżuazyjna, monarchia konstytucyjna, konstytucja, republika burżuazyjna.

Poddaństwo, pańszczyzna, oczynszowanie, szlachta, burżuazja, robotnicy.

Reformacja, kontrreformacja, tolerancja religijna, barok, rokoko, klasycyzm, oświecenie.

U m i e j ę t n o ś c i

Umieszczanie faktów historycznych w czasie i przestrzeni. Korzystanie z map, atlasów itp. Analiza mapy oraz wskazywanie głównych szlaków handlowych.

Praca z tekstem źródłowym.

Zbieranie materiału z różnych źródeł informacji: słowników, encyklopedii, ekspozycji muzealnej, wycieczki, radia, prasy, telewizji.

Korzystanie z lektury, selekcja materiału.

Przygotowanie się do dyskusji.

Dostrzeganie związków przyczynowo-skutkowych. Uogólnianie.

Klasa VIII

/2 godziny tygodniowo/

I. CZASY REAKCJI I WALK NARODOWOWYZWOLEŃCZYCH W LATACH 1815-1846 /14 godzin/

1. S y t u a c j a   p o l i t y c z n a   w   E u r o p i e w   l a t a c h   1 8 1 5 - 1 8 3 0

Główne postanowienia Kongresu Wiedeńskiego. Decyzje w sprawie polskiej: utworzenie Królestwa Polskiego. "Święte Przymierze".

Dążenia do swobód politycznych i wyzwolenia narodowego. Liberalizm.

Walki rewolucyjne we Francji i Belgii w 1830 r. Odzyskanie niepodległości przez Grecję.

2. Rosja i Królestwo Polskie

Reformy Aleksandra I. Odejście od polityki liberalizmu. Powstanie dekabrystów. Konstytucja Królestwa Polskiego. Opozycja liberalna.

3. Społeczeństwo i ruch narodowy na ziemiach polskich w latach 1815-1830

Reformy na wsi w zaborze pruskim. Intensyfikacja gospodarki folwarcznej w zaborze rosyjskim. Działalność gospodarza Stanisława Staszica i polityka gospodarza Ksawerego Lubeckiego w Królestwie Polskim. Konserwatyzm społeczny i gospodarczy szlachty galicyjskiej. Ograniczanie swobód politycznych przez zaborców. Łamanie konstytucji w zaborze rosyjskim. Opozycja legalna. Wolnomularstwo Narodowe i Towarzystwo Patriotyczne. Walerian Łukasiński. Kontakty z dekabrystami. Sprzysiężenie Piotra Wysockiego.

4. Powstanie listopadowe

Przyczyny wybuchu powstania. Noc listopadowa. Walka ugrupowań konserwatywnych i postępowych. Sprawa chłopaska. Przebieg walk zbrojnych. Wystąpienie ludu Warszawy 15 sierpnia 1831 r. Społeczeństwo zaborów pruskiego i austriackiego wobec powstania. Znaczenie powstania.

5. Wielka Emigracja

Stosunek Europy do sprawy polskiej. Trzy nurty emigracji. Hotel Lambert. Towarzystwo Demokratyczne. Gromady Ludu Polskiego. Emigracja z kraju.

6. Ziemie polskie po upadku powstania listopadowego. Działalność spiskowa

Represje zaborców. Polityka wynaradawiania. Kontrola państw zaborczych nad Rzeczypospolitą Krakowską. Działalność emisariuszy.

Szymon Konarski. Poglądy i działalność Edwarda Dembowskiego.
Program społeczno-polityczny Piotra Ściegiennego. Spiski narodowe
w zaborze pruskim. Plany powstania trójzaborowego.

7. R o z w ó j   g o s p o d a r c z y   z i e m   p o l s k i e Ń
Postęp w gospodarce rolnej i przemyśle rolniczym zaboru pruskiego.
Główne ośrodki przemysłowe w zaborze pruskim. Kryzys gospodarki
pańszczyźnianej w Królestwie Polskim. Postęp techniczny w gospo-
darce folwarcznej. Główne ośrodki przemysłowe Królestwa Polskiego.
Zacofanie gospodarcze Galicji.

8. P o w s t a n i e   k r a k o w s k i e   1846   i   w y s t ą -
p i e n i e   c h ł o p ó w   g a l i c y j s k i e Ń
Wybuch powstania w Krakowie. Manifest Rządu Narodowego. Rola
Edwarda Dembowskiego. Ruch chłopski w Galicji. Upadek powstania
i likwidacja Rzeczypospolitej Krakowskiej.

9. R u c h y   n a r o d o w o w y z w o l e Ń c z e   w   k r a -
j a c h   E u r o p y   p o ł u d n i o w o - w s c h o d n i e j
Czeski i słowacki ruch narodowy. Problemy narodowe i polityczne
Węgier. Walka Czarnogóry i Serbii o niepodległość. Ruch narodowy
Rumunów i Bułgarów.

10. D ą ż e n i a   n i e p o d l e g ł o ś c i o w ą   w   A m e -
r y c e   Ł a c i Ń s k i e j
Walka przeciw panowaniu Hiszpanii w jej koloniach amerykańskich.
Simon Boliwar i Jose Martin. Niepodległość Brazylii. Stany Zjed-
noczone a kraje Ameryki południowej i środkowej.

II. ROZWÓJ KAPITALIZMU W EUROPIE ZACHODNIEJ W PIERWSZEJ POŁOWIE XIX w. POCZĄTKI RUCHU ROBOTNICZEGO /3 godziny/

1. Początki i rozwój produkcji fabrycznej

Produkcja przemysłowa i jej konsekwencje. Główne gałęzie przemysłu i ośrodki przemysłowe w Anglii i Francji. Warunki życia i pracy proletariatu fabrycznego. Praca kobiet i dzieci. Przyczyny i cele wystąpień proletariatu. Niszczenie maszyn przez robotników. Powstania lyońskie. Socjalizm utopijny i jego znaczenie. Saint Simon, Fourier, Owen.

2. Powstanie socjalizmu naukowego

Twórcy socjalizmu naukowego - Karol Marks i Fryderyk Engels. Manifest Komunistyczny. Znaczenie Manifestu Komunistycznego.

III. WIOSNA LUDÓW W EUROPIE I NA ZIEMIACH POLSKICH 1848-1849 /3 godziny/

1. Wiosna Ludów w Europie zachodniej

Rewolucja i kontrrewolucja we Francji. Rewolucja we Włoszech. Polacy w Wiosnie Ludów we Włoszech. "Trybuna Ludów" Adama Mickiewicza. Wystąpienia rewolucyjne i dążenia zjednoczeniowe w krajach niemieckich.

2. Ruchy rewolucyjne i narodowościowe w Europie środkowo-wschodniej i na Bałkanach

Wybuch rewolucji w Wiedniu. Powstanie narodowe na Węgrzech. Udział Polaków. Józef Bem. Wystąpienia rewolucyjne w Mołdawii i Wołoszczyźnie. Czeski ruch narodowy. Bilans Wiosny Ludów w monarchii habsburskiej; uwłaszczenie chłopów.

3. W i o s n a L u d ó w n a z i e m i a c h p o l s k i c h
Powstanie w Wielkopolsce. Polski ruch narodowy na Śląsku i na Ma-
zurach. Józef Lompa, Gustaw Gizewiusz, Krzysztof Mrongowiusz.
Rok 1848 w Galicji. Uwłaszczenie chłopów. Rola Polaków w Wiośnie
Ludów w Europie.

IV. OŚWIATA, NAUKA, TECHNIKA, KULTURA W EUROPIE I NA ZIEMIACH POLSKICH PIERWSZEJ POŁOWY XIX WIEKU /2 godziny/

1. R o z w ó j o ś w i a t y , n a u k i i t e c h n i k i

Upowszechnienie się oświaty elementarnej w Europie. Szkolnictwo
elementarne na ziemiach polskich. Rozwój szkolnictwa wyższego.
Towarzystwo Przyjaciół Nauk w Warszawie. Postęp w naukach przy-
rodniczych i technice. Początki i rozwój kolei żelaznej.

2. S c h y ł e k k l a s y c y z m u i r o m a n t y z m

Zanikanie klasycyzmu w literaturze i sztuce. Główne nurty roman-
tyzmu i jego przedstawiciele w literaturze i sztuce. Czołowi
przedstawiciele polskiego romantyzmu w kraju i na emigracji.
Rozwój teatru. Upowszechnienie prasy. Początki muzeów.

V. PRZEMIANY POLITYCZNE I SPOŁECZNE W EUROPIE I STANACH ZJEDNO- CZONYCH W LATACH 1849-1871 /8 godzin/

1. S y t u a c j a m i ę d z y n a r o d o w a w E u r o - p i e w I I p o ł o w i e X I X w i e k u

Ogłoszenie cesarstwa we Francji. Następstwa wojny krymskiej.
Zjednoczenie Mołdawii i Wołoszczyzny. Zjednoczenie Włoch. Poli-
tyka Prus, Bismarck.

2. W o j n a s e c e s y j n a w S t a n a c h Z j e d - n o c z o n y c h

Rozrost terytorialny USA. Rozwój gospodarczy stanów północnych
i południowych. Charakterystyka wojny domowej 1861-1865, skutki
wojny.

3. Rosja i Królestwo Polskie

Zniesienie poddaństwa i uwłaszczenie chłopów w Rosji w 1861 r.

Skutki reform. "Ziemia i Wolność".

Postęp przemysłowienia w Królestwie Polskim. Sytuacja na wsi.

Dążenia niepodległościowe, spiski, manifestacje patriotyczne.

Polityka ugody z caratem A. Wielopolskiego.

4. Powstanie styczniowe

Biali i Czerwoni. Jarosław Dąbrowski, współdziałanie rewolucjonistów polskich i rosyjskich. Branka. Manifest Rządu Narodowego -

22.I.1863 r. Wojna partyzancka. Sprawa chłopska w powstaniu.

Dyktatura Romualda Traugutta. Udział rewolucjonistów z innych

krajów w powstaniu styczniowym. Rządy i ludy wobec powstania.

Znaczenie powstania 1863 r.

5. Pierwsza Międzynarodówka

Rozwój przemysłu, wzrost liczebności i znaczenia klasy robotni-

czej w Europie. Pierwsze organizacje robotnicze. Powstanie I Mię-

dzynarodówki 1864 r. Rola Karola Marksa w Międzynarodówce. Spory

o kierunek ideowy ruchu robotniczego, Proudhon, Bakunin. Charakte-

rystykę działalności I Międzynarodówki.

6. Zjednoczenie Niemiec. Upadek II cesarstwa we Francji

Wojna francusko-niemiecka. Utworzenie cesarstwa niemieckiego.

Upadek cesarstwa we Francji. Wybuch powstania przeciwko rządowi

Thiersa.

7. Komuna Paryska

Reformy Komuny Paryskiej. Udział Polaków w walkach Komuny, Jaros-

ław Dąbrowski, Walery Wróblewski. Zwycięstwo wernaculików i rep-

reszje wobec komunistów. Znaczenie Komuny.

VI. ŚWIAT W KOŃCU XIX I NA POCZĄTKU XX w. /6 godzin/

1. Wzrost tempa rozwoju gospodarczego i techniki w latach 1871-1914

Rozwój głównych ośrodków przemysłowych. Rozwój techniki i komunikacji, nowe źródła energii. Nierównomierności rozwoju gospodarczego. Podstawowe cechy imperializmu.

2. Przemiany w życiu politycznym

Rządy parlamentarne: monarchia konstytucyjna w Anglii, republika we Francji. Nowoczesne partie polityczne: konserwatywne, liberalne, burżuazyjno-demokratyczne, ludowe.

3. Rozwój ruchu robotniczego

Powstanie partii robotniczych. Utworzenie II Międzynarodówki.

Markszizm w walce z rewizjonizmem i reformizmem. Początki rewolucyjnej działalności W.I.Lenina. II Zjazd SDPRR. Bolszewicy i mieniszewicy.

4. Wewnętrzne konflikty i problemy polityczne mocarstw europejskich

Walka narodowyzwoleńcza Irlandii. Ograniczenie swobód konstytucyjnych we Francji. Wewnętrzna polityka Bismarcka, kulturkampf i walka z socjalistami, ustawy wyjątkowe. Samowładztwo i system policyjny rządów caratu w Rosji.

5. Ekspansja kolonialna okresu imperializmu

Przyczyny i główne kierunki ekspansji kolonialnej mocarstw w Afryce.

Kraje zależne i wolne w Afryce. Polityka mocarstw w Azji i Ameryce.

Reformy w Japonii, jej ekspansja kolonialna. Rywalizacja Rosji i Anglii w Azji Środkowej. Dążenie Niemiec i Włoch do nowego podziału świata.

6. Walka mocarstw o dominację w Europie. Powstanie niepodległych państw na Bałkanach

Polityka europejska Bismarcka. Wpływy gospodarcze i polityczne Austro-Węgier i Niemiec na Bałkanach i Bliskim Wschodzie. Polityka bałkańska Rosji. Walka narodowyzwoleńcza narodów bałkańskich. Powstanie Bułgarii, 1878. Niepodległość Rumunii, Serbii, Czarnogóry. Rywalizacja między Niemcami i Anglią. Zacieśnienie sojuszu między Austro-Węgrami i Niemcami. Zbliżenie i sojusz francusko-rosyjski.

VII. ZIEMIE POLSKIE W OKRESIE UTRWALANIA KAPITALIZMU /7 godzin/

1. Sytuacja Polaków w trzech zaborach

Represje zaborców po powstaniu styczniowym. Likwidacja odrębności Królestwa Polskiego. Polityka wynaradawiania w zaborze rosyjskim i pruskim. Skutki "kulturkampfu". Komisja kolonizacyjna. Hakata. Autonomia Galicji. Galicja ośrodkiem jawnego życia narodowego.

2. Podstawy społeczeństwa polskiego

Walka z germanizacją i rusyfikacją. Tajne nauczanie. Praca organizacyjna. Pozytywizm w zaborze rosyjskim i w pozostałych zaborach. Trójlojalizm. Kryzys ideologii ugodowej. Odradzanie się dążeń niepodległościowych. Liga Polska. Narodowa Demokracja. Walka o polskość na Górnym Śląsku, Warmii, Mazurach i Pomorzu Gdańskim.

3. Przeobrażenia gospodarcze i społeczne

Rozwój rolnictwa i przemysłu w zaborze pruskim. Skutki reformy właszczeniowej w Królestwie. Rozwój i koncentracja przemysłu w zaborze rosyjskim. Urbanizacja. Rozwój komunikacji. Zacofanie

gospodarcze i społeczne Galicji. Emigracja zarobkowa. Początki ruchu ludowego.

Wzrost znaczenia burżuazji. Położenie klasy robotniczej w trzech zaborach.

4. P o c z ą t k i i r o z w ó j p o l s k i e g o r u - c h u r o b o t n i c z e g o

Upowszechnienie się ideologii socjalistycznej. Pierwsze kółka socjalistyczne. Działalność Ludwika Waryńskiego. Wielki Proletariat. Związki z rewolucyjnym ruchem w Rosji. Proces Proletariatczyków. Znaczenie Wielkiego Proletariatu. Ruch robotniczy po rozbiu partii Proletariat. Powstanie, program i działalność PPS oraz SDKPiL. Ruch socjalistyczny w zaborze pruskim i austriackim. Udział polskich socjalistów w II Międzynarodówce.

VIII. REWOLUCJA 1905-1907 W ROSJI I NA ZIEMIACH POLSKICH /2 godziny/

1. R e w o l u c j a 1905 w R o s j i

Wojna 1904-1905 r. i pogłębienie się sprzeczności wewnętrznych.

"Krwawa niedziela" w Petersburgu. Rozwój rewolucji - jej zasięg społeczny, formy i cele. Próby powstania we flocie czarnomorskiej. Działalność bolszewików. Powstanie moskiewskie. Stłumienie rewolucji. Znaczenie rewolucji i przyczyny jej klęski.

2. R e w o l u c j a 1905 n a z i e m i a c h p o l s - k i c h

Wybuch rewolucji. Powstanie łódzkie. Strajk szkolny. Ugrupowania polityczne wobec ruchu rewolucyjnego. Upadek rewolucji. Rozłam w PPS. Trwałe zdobycze rewolucji 1905-1907 r. w Królestwie Polskim. Galicja i zabór pruski wobec rewolucji.

IX. ROZWÓJ NAUKI, OŚWIATY, TECHNIKI, KULTURY W DRUGIEJ POŁOWIE
XIX. W. I NA POCZĄTKU XX W. /4 godziny/

1. Oświata, nauka i technika na
świecie

Upowszechnienie szkolnictwa i oświaty w krajach wysoko rozwiniętych. Najważniejsze ośrodki naukowe. Rozwój nauk społecznych /pozytywizm/. Osiągnięcia nauk matematyczno-przyrodniczych. Wynałazki i odkrycia techniczne i ich zastosowanie. Wykorzystanie energii elektrycznej. Postęp w komunikacji.

2. Nowe kierunki i tendencje w kul-
turze

Realizm i naturalizm w literaturze. Realizm i impresjonizm w ma-
larstwie. Architektura. Początki kinematografii. Upowszechnienie
sportu /olimpiady/. Moda.

3. Osiągnięcia polskiej oświaty,
nauki i techniki

Rozwój szkolnictwa polskiego w Galicji i szkół prywatnych w Królestwie
Polskim. Główne ośrodki nauki polskiej. Towarzystwa naukowe.
Osiągnięcia Polaków na obczyźnie. Osiągnięcia techniczne.

4. Kultura polska w służbie sprawy
narodowej

Osiągnięcia kultury polskiej okresu pozytywizmu. Zmierzch tendencji
pozytywistycznych - neoromantyzm. Literatura. Malarstwo. Muzyka.
Architektura.

X. EUROPA U PROGU I WOJNY ŚWIATOWEJ /2 godziny/

1. Układ sił politycznych w Europie;
konflikty zbrojne

Trójprzymierze - państwa centralne. Trójporozumienie - Entanta.

Konflikty o przewagę w Afryce i na Bałkanach. Ruch robotniczy wobec rosnącej groźby wojny.

2. Sytuacja polityczna społeczeństwa polskiego

Ukształtowanie się orientacji politycznych. Zbliżenie PPS-Lewicy i SDKPiL. Orientacja rewolucyjna; współpraca lewicy polskiego ruchu robotniczego z bolszewikami.

XI. PIERWSZA WOJNA ŚWIATOWA. ZIEMIE POLSKIE W CZASIE WOJNY /4 godziny/

1. Wybuch i pierwsza faza wojny

Bezpośrednie powody wybuchu wojny. Ofensywa w Belgii i Francji. Wystąpienie Wielkiej Brytanii. Bitwa nad Marną i załamanie się niemieckiego planu wojny. Początkowe sukcesy rosyjskie i ofensywa niemiecko-austro-węgierska w 1915 r.

2. Druga faza wojny i klęska mocarstw centralnych

Blokada Niemiec. Bitwa pod Verdun. Przystąpienie USA do wojny. Załamanie się Rosji. Ostatnie ofensywy niemieckie. Compiègne.

3. Ziemie i społeczeństwo polskie w czasie pierwszej wojny światowej

Działania wojenne na ziemiach polskich. Rządy okupantów. Zniszczenia wojenne. Polacy w armiach zaborczych. Stosunek państw walczących do Polaków w początkowym okresie wojny. Legiony. Orientacja rewolucyjna. Akt 5 listopada 1916 r. Utworzenie Królestwa Polskiego. Państwa koalicji wobec sprawy polskiej.

P o j ę c i a

Kapitalizm, imperializm, socjalizm utopijny, socjalizm naukowy, rewolucja burżuazyjno-demokratyczna, demokracja burżuazyjna, partia polityczna, proletariat, robotnicy, kapitaliści, strajk, walka klasowa, walka narodowo-wyzwoleńcza, patriotyzm, liberalizm, reakcja, kolonializm, fabryka, parlamentaryzm, uwłaszczenie. Romantyzm, pozytywizm, neoromantyzm, impresjonizm, secesja.

U m i e j ę t n o ś c i

Wskazywanie na mapie ośrodków gospodarczych. Sporządzanie notatek na podstawie lektury popularno-naukowej oraz notatek bibliograficznych.

Korzystanie z czasopism popularno-naukowych.

Opracowanie streszczenia.

Analiza i interpretacja tekstu źródłowego, opracowanego dydaktycznie.

Wykonywanie zadań problemowych.

Odkrywanie związków między zjawiskami z różnych dziedzin życia.

Porównywanie poglądów i ich ocena.

Dostrzeganie prawidłowości w rozwoju społecznym.

Klasa IX

/2 godziny tygodniowo/

I. WIELKA SOJALISTYCZNA REWOLUCJA PAŹDZIERNIKOWA I JEJ ZNACZENIE

/5 godzin/

1. O b a l e n i e c a r a t u

Rewolucja lutowa. Polityka Rządu Tymczasowego. Dwuwładza. Tezy kwietniowe Lenina. Przygotowania partii bolszewickiej do przejęcia władzy. Leninowski plan powstania zbrojnego.

2. Rewolucja Październikowa, pierwsze dekrety władzy radzieckiej

Wybuch rewolucji w Piotrogradzie. Obalenie Rządu Tymczasowego.

Przejmowanie władzy przez Rady Delegatów Robotniczych i Chłopskich.

Zwycięstwo rewolucji. II Zjazd Rad Delegatów Robotniczych, Chłopskich i Żołnierskich. Władza centralna. Proklamowanie zasady samostanowienia narodów. Pierwsze dekrety władzy radzieckiej: dekret o pokoju, dekret o ziemi i ich znaczenie.

3. Wpływ walk rewolucyjnych na zmiany polityczne w Austrii, Niemczech i na Węgrzech

Rewolucja w Austrii. Rozpad monarchii Habsburgów. Rewolucja w Niemczech. Upadek monarchii Hohenzollernów. Związek Spartakusa i jego działalność. Rola socjaldemokracji niemieckiej. Ustanowienie republiki weimarskiej. Proklamowanie Węgierskiej Republiki Rad i jej losy.

4. Międzynarodowe znaczenie Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej

Radykalizacja mas po 1917 roku w Europie i na świecie. Wzrost fali strajkowej. Opór przeciw interwencji w Rosji. III Międzynarodówka i powstanie partii komunistycznych. Uchwała rządu radzieckiego o unieważnieniu traktatów rozbiorowych; znaczenie Rewolucji Październikowej dla odzyskania niepodległości przez Polskę.

II. ŚWIAT PO PIERWSZEJ WOJNIE ŚWIATOWEJ. POWSTANIE ZSPR /4 godziny/

1. Układ sił politycznych po pierwszej wojnie światowej

Konferencja pokojowa w Paryżu i główne postanowienia traktatu wersalskiego. Zmiany na mapie politycznej świata. Przewaga USA w świecie kapitalistycznym. Początki faszyzmu we Włoszech.

2. Stosunek mocarstw kapitalistycznych do Niemiec

Polityka Anglii i USA wobec Niemiec. Stanowisko Francji. Stosunek Niemiec do Traktatu Wersalskiego. Konferencja w Locarno i jej znaczenie.

3. Interwencja przeciwko Rosji Radzieckiej. Powstanie ZSRR

Obca interwencja w Rosji Radzieckiej. Sytuacja gospodarcza kraju. KNP. Utworzenie ZSRR.

III. ODBUDOWA NIEPODLEGŁEGO PAŃSTWA POLSKIEGO /5 godzin/

1. Przestanki odbudowy niepodległej Polski. Walka o władzę

Walka narodowyzwolnicza narodu polskiego. Sytuacja polityczna w ostatniej fazie wojny. Znaczenie Rewolucji Październikowej i klęski państw centralnych dla odzyskania niepodległości przez Polskę. Nastroje rewolucyjne na ziemiach polskich. Powstanie lokalnych ośrodków władzy. Tymczasowy Rząd Ludowy Republiki Polskiej w Lublinie. Rady Delegatów Robotniczych i Chłopskich. Rząd centralny.

2. Sytuacja polityczna w Polsce w pierwszym okresie niepodległości

Powstanie i działalność KPRP. Sytuacja w ruchu socjalistycznym. Rozbicie ruchu ludowego. Narodowa Demokracja. Wybory do Sejmu Ustawodawczego. Umacnianie się władzy burżuazyjnej w Polsce.

3. Ukształtowanie się granic Polski

Powstanie w Wielkopolsce i powstania śląskie. Postanowienia konferencji paryskiej w sprawie Polski. Wolne miasto Gdańsk. Wojna polsko-radziecka. Rokowania pokojowe i traktat ryski 1921 r.

Wschodnia granica Polski. Struktura narodowościowa II Rzeczypospolitej.

IV. POLSKA W OKRESIE RZĄDÓW PARLAMENTARNYCH 1921-1926. KRYZYS
DEMOKRACJI PARLAMENTARNEJ W POLSCE /5 godzin/

1. Demokracja parlamentarna w Polsce

Główne partie i stronnictwa polityczne. Konstytucja marcowa i jej demokratyczno-burżuazyjny charakter. Walka ugrupowań prawicowych o władzę w państwie. Przyczyny słabości systemu parlamentarnego w Polsce.

2. Unifikacja polityczna i odbudowa
gospodarcza państwa. Polityka
zagraniczna

Scalenie administracji. Trudności odbudowy gospodarczej kraju. Reforma rolna i przyczyny jej niepowodzenia. Pierwsze osiągnięcia gospodarcze i reforma walutowa, budowa Gdyni. Ustawodawstwo socjalne. Polityka zagraniczna w latach 1921-1926.

3. Walka klasowa

II Zjazd KPRP. Strajki robotnicze. Wypadki krakowskie 1923 r. Walka chłopów o ziemię i realizację reformy rolnej. Powstanie Niezależnej Partii Chłopskiej.

4. Przewrót majowy i jego skutki
polityczne

Przyczyny przewrotu majowego. Ograniczenie roli sejmu, praw i swobód obywatelskich. Utworzenie BBWR. Wybory do sejmu w 1928 r. Początki opozycji parlamentarnej. KPP w walce z sanacją.

V. WIELKI KRYZYS GOSPODARCZY 1929-1933. FASZYZM W NIEMCZECH
/5 godzin/

1. Światowy charakter kryzysu

Początki kryzysu powszechnego. Kryzys przemysłowy, finansowy, agrarny. Skutki kryzysu ekonomicznego.

2. Dyktatura hitlerowska

Powstanie ruchu hitlerowskiego i jego charakter. Dojście Hitlera do władzy. Likwidacja ustroju demokratycznego. Rola partii NSDAP. Polityka rasizmu. Terror policyjny. Zbrojenie i rewizjonizm. Plany podboju Europy. Demilitaryzacja Nadrenii.

VI. POLSKA W LATACH KRYZYSU GOSPODARCZEGO /3 godziny/

1. Kryzys gospodarczy i jego skutki społeczne

Przeludnienie wsi. Wzrost bezrobocia i nędza klasy robotniczej. Walki klasowe w mieście i na wsi.

2. Zaostrzenie się sytuacji politycznej w państwie

Opozycja legalna /Centrolew/ i rewolucyjna /KPP/ wobec rządów sanacji. Nasilenie represji: proces brzeski, Bereza Kartuska, pacyfikacje wsi. Powstanie Stronnictwa Ludowego. Sytuacja w obozie narodowo-demokratycznym.

3. Polityka zagraniczna Polski w latach trzydziestych

Zmiany w polskiej polityce zagranicznej po konferencji w Locarno. Zawarcie paktu o nieagresji z ZSRR /1932/. Zawarcie paktu o nieagresji z Niemcami /1934/. Stosunki z Francją i Wielką Brytanią.

VII. ŚWIAT I POLSKA PRZED WYBUCEM DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ /5 godzin/

1. Rozwój socjalizmu w ZSRR

Problemy budowy socjalizmu w jednym kraju. Pierwsze pięcioletki. Industrializacja - budowa materialnej bazy społeczeństwa socjalistycznego. Kolektywizacja wsi. Rola Stalina. Konstytucja ZSRR z 1936 r.

2. Pierwsze agresje hitlerowskie

Agresja Włoch w Etiopii. Pakt antykominternowski w 1936 r. /Niemcy - Japonia/. Agresja Japonii w Chinach w 1937 r. Anschluss Austrii. Zagrożenie pokoju światowego. Problem bezpieczeństwa zbiorowego na forum Ligi Narodów.

3. Wzrost zagrożenia agresją hitlerowską. Fronty ludowe w Europie

VII Kongres Międzynarodówki Komunistycznej. Powstanie frontów ludowych w Europie. Wojna domowa w Hiszpanii. Układ w Monachium - rozbiór Czechosłowacji.

4. Polska przed wybuchem drugiej wojny światowej

Wzrost tendencji antydemokratycznych w Polsce: konstytucja kwietniowa z 1935 r., jej charakter; powstanie Obozu Zjednoczenia Narodowego - wzrost nastrojów opozycyjnych. Walka KPP o front ludowy. Rozwiązanie KPP. Próby ożywienia gospodarki /GOP/. Wypowiedzenie przez III Rzeszę polsko-niemieckiego układu o nieagresji. Społeczeństwo polskie wobec zagrożenia utraty niepodległości.

VIII. OŚWIATA, KULTURA, NAUKA W OKRESIE DWUDZIESTOLECIA MIĘDZYWOJENNEGO /5 godzin/

1. Rozwój nauki i kultury w Z S R R

Nowe zadania kultury i nauki po Rewolucji Październikowej. Rozwój oświaty. Poczta, sztuki plastyczne, architektura. Rozwój kinematografii. Osiągnięcia naukowe.

2. Główne kierunki rozwoju nauki i kultury świata kapitalistycznego

Początki atomistyki. Rozwój lotnictwa - silniki rakietowe. Główne

osiągnięcia medycyny i biologii. Rozwój sztuk plastycznych. Architektura. Radiofonia. Początki telewizji. Główne kierunki literackie. Rozwój szkolnictwa.

3. Oświata, nauka i kultura w okresie II Rzeczypospolitej

Odbudowa i rozbudowa szkolnictwa. Charakter reformy oświatowej z 1932 r. Walka postępowych działaczy oświatowych o demokratyczną szkołę. Osiągnięcia II Rzeczypospolitej w zakresie nauki i techniki. Rozwój prasy. Radio. Literatura piękna. Sztuki plastyczne. Muzyka, teatr, film, muzea. Ograniczony zakres uczestnictwa mas ludowych w życiu kulturalnym.

IX. DRUGA WOJNA ŚWIATOWA I WALKA NARODU POLSKIEGO O NIEPODLEGŁOŚĆ /14 godzin/

1. Agresja Niemiec na Polskę

Potencjał militarny Polski i Niemiec. Tzw. bitwa graniczna. Wypowiedzenie wojny Niemcom przez Anglię i Francję. Obrona Poczty Gdańskiej. Westerplatte. Obrona Wybrzeża. Kierunki agresji niemieckiej. Bitwa nad Bzurą. Wkroczenie wojsk radzieckich 17 września. Opuszczenie granic państwa przez rząd i naczelne dowództwo. Obrona Warszawy i Modlina. Ostatnie punkty oporu żołnierzy i ludności cywilnej.

2. Dalsze agresje Niemiec hitlerowskich i faszystowskich Włoch

"Dziwna wojna". Agresja w Skandynawii. Klęska Francji. Agresja włoska w Afryce i na Bałkanach. Napaść Niemiec na Jugosławię i Grecję. Bitwa o Wielką Brytanię. Udział Polaków w walkach na Zachodzie w pierwszym okresie wojny.

3. P o l i t y k a   N i e m i e c   w   o k u p o w a n e j P o l s c e

Podział okupacyjny ziem polskich. Terror okupanta. Planowe wyniszczanie narodu polskiego i jego dorobku kulturalnego. Grabież, obozy zagłady. Eksterminacja ludności w innych krajach.

4. K s z t a ł t o w a n i e   s i ę   p o l s k i e g o   p o - d z i e m i a   i   d z i a ł a l n o ść   r z ą d u   p o l - s k i e g o   n a   e m i g r a c j i

Spontaniczny rozwój ruchu oporu. Organizowanie tajnej sieci polskich władz państwowych. Partie polityczne w konspiracji. Działalność komunistów. Konspiracja związana z rządem londyńskim.

5. N a j a z d   N i e m i e c   n a   Z S R R   i   r o z s z e - r z a n i e   s i ę   a g r e s j i   n a   i n n y c h   k o n - t y n e n t a c h

Agresja niemiecka na ZSRR. Atak japoński przeciw USA. Rozwój agresji japońskiej w Azji. Walka w Afryce północnej. Walki na Pacyfiku. Karta Atlantyka. Powstanie Wielkiej Koalicji. Udział Polski w Koalicji - formacje na Zachodzie. Bitwa Stalingradzka i jej przełomowe znaczenie. Bitwa pod Kurskiem. Przełom w walkach o Pacyfik. Klęska państw csi w Afryce.

6. P o l i t y k a   " o b o z u   l o n d y ń s k i e g o "

Układ Sikorski - Stalin. Armia polska w ZSRR. Zerwanie stosunków między rządem polskim a ZSRR. Antykomunizm i teoria "dwóch wrogów". Powstanie Armii Krajowej. Bataliony Chłopskie. Rząd emigracyjny po śmierci gen. Wł. Sikorskiego.

7. P o w s t a n i e   i   d z i a ł a l n o ść   P P R

Powstanie PPR i jej koncepcja walki wyzwoleniczej narodu polskiego. Gwardia Ludowa. Związek Walki Młodych. Próby PPR porozumienia się z podziemiem londyńskim.

8. R o z w ó j   r u c h u   o p o r u

Walka narodów podbitych Europy z okupacją faszystowską. Społeczeństwo polskie wobec polityki okupanta. Walka cywilna i sabotaż. Dywersja. Pomoc Żydom. Akcja "N". Wywiad. Walka w obronie dóbr kultury. Tajne nauczanie. Prasa podziemna. Walka partyzancka. Działalność ZWM. Szare Szeregi. Walka o szyny. Powstanie w gettach żydowskich. Akcja GL. Współpraca z partyzantką radziecką. Ważniejsze bitwy i akcje zbrojne.

9. P o l a c y   i   p o l s k i e   s i ł y   z b r o j n e w   Z S R R

Powstanie Związku Patriotów Polskich. Utworzenie I Dywizji im. T. Kościuszki. Bitwa pod Lenino i jej znaczenie. Utworzenie I Armii Wojska Polskiego; wspólna walka z Armią Radziecką.

10. P o w s t a n i e   K R N

Pierwsze posiedzenie KRN /1.I.1944/. Utworzenie Armii Ludowej. Budowa Konspiracyjnego aparatu władzy /terenowe rady narodowe/. Delegacja KRN w ZSRR i wyniki rozmów moskiewskich.

11. P o w s t a n i e   W a r s z a w s k i e   /1.VIII - 2.X.1944/

Plan "Burza". Cele polityczne i wojskowe powstania. Próby pomocy ze strony I Armii Wojska Polskiego. Zbrodnie niemieckie na powstańcach i ludności cywilnej. Upadek Powstania i zniszczenie stolicy przez Niemców.

X. ZWYCIĘSTWO NAD FASZYZMEM /3 godziny/

1. K ł ę s k a   W ł o c h   f a s z y s t o w s k i c h , u t w o r z e n i e   I I   f r o n t u

Lądowanie sił alianckich we Włoszech. Udział polskich sił zbroj-

nych na Zachodzie w wojnie z Niemcami. Załamanie się Włoch faszystowskich. Bitwa pod Monte Cassino. Utworzenie frontu zachodniego we Francji.

2. Klęska Niemiec hitlerowskich

Ofensywa styczniowa na froncie wschodnim i sforsowanie Renu na zachodnim. Konferencja w Jałcie. Udział Polaków w ostatniej fazie walk z Niemcami. Zdobycie Berlina. Kapitulacja Rzeszy. Konferencja w Poczdamie.

3. Zwycięstwo nad Japonią

Przełamanie oporu japońskiego na Pacyfiku. Przystąpienie ZSRR do wojny i wyparcie sił japońskich z Mandżurii. Bombardowanie atomowe Hiroszimy i Nagasaki. Kapitulacja Japonii.

Pojęcia

Wojna imperialistyczna, rewolucja socjalistyczna, kontrrewolucja, internacjonalizm, nacjonalizm, rasizm, kryzys, bezrobocie, reforma rolna, gospodarka planowa, interwencjonizm państwowy, okupacja, demokracja parlamentarna, eksterminacja, ruch oporu.

Surrealizm, kubizm, futuryzm.

Umiejętności

Wykonywanie schematów, tabel porównawczych, wykresów itp.

Operowanie danymi statystycznymi przy charakterystyce zagadnień gospodarczych, społecznych, politycznych.

Praca z książką popularno-naukową, porównywanie interpretacji tych samych faktów u różnych autorów.

Odróżnianie źródła historycznego od opracowania; rozróżnianie różnych gatunków piśmiennictwa historycznego.

Analiza i interpretacja deklaracji i dokumentów.

Przygotowanie referatu na podstawie samodzielnie zebranego materiału.

Wykorzystywanie wiadomości i umiejętności w organizowaniu i wzbogaceniu zbiorów Izb Pamięci Narodowej.

Klasa X

/2 godziny tygodniowo/

I. KSZTAŁTOWANIE SIĘ WŁADZY LUDOWEJ W POLSCE /2 godziny/

Powstanie PKWN. Manifest lipcowy. Organizacja aparatu władzy ludowej. Reforma rolna. Uspołecznienie dużych zakładów przemysłowych.

Powstanie Rządu Tymczasowego. Działalność rządu emigracyjnego i jego krajowych organizacji przeciwko władzy ludowej.

Powstanie Rządu Jedności Narodowej. Opozycja polityczna w Rządzie.

Udział Wojska Polskiego w wyzwoleniu kraju i zwycięstwie nad faszyzmem. Sprawa polska na konferencji w Poczdamie. Układ o przyjaźni z ZSRR.

II. POWSTANIE ŚWIATOWEGO SYSTEMU SOCJALISTYCZNEGO /3 godziny/

1. W z r o s t   z n a c z e n i a   m i ę d z y n a r o d o w e
g o   Z S R R

Decydujący wkład ZSRR w zwycięstwo nad faszyzmem. Odbudowa kraju ze zniszczeń wojennych. KPZR - siłą przewodnią międzynarodowego ruchu robotniczego. Pokojowa polityka ZSRR.

2. Przemiany rewolucyjne w krajach Europy Środkowej i Azji Południowo-wschodniej

Wyzwolenie Europy środkowej przez Armię Czerwoną. Powstanie rządów robotniczo-chłopskich w Bułgarii, Rumunii i na Węgrzech. Powstanie socjalistycznej Jugosławii. Rok 1948 w Czechosłowacji. Powstanie NRD. Wojna domowa w Chinach. Utworzenie CHRL. Rewolucja w Korei i Wietnamie.

III. UMACNIANIE SIĘ WŁADZY LUDOWEJ W POLSCE /6 godzin/

1. Walka o utrwalenie władzy ludowej

Układ sił politycznych po powstaniu Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej. Partie obozu demokratycznego: PPR, PPS, SL, SD. Przewodząca rola PPR w życiu społecznym i politycznym kraju. Opozycyjna działalność PSL. Walka z podziemiem politycznym i wojskowym. I Zjazd PPR. Referendum Ludowe. Wybory do Sejmu Ustawodawczego. Zwycięstwo sił demokratycznych. Mała Konstytucja.

2. Odbudowa i przebudowa gospodarki

Zniszczenia wojenne. Zasiedlanie i zagospodarowywanie województw zachodnich i północnych. Zakończenie reformy rolnej. Nacjonalizacja przemysłu. Trzyletni Plan Odbudowy Gospodarczej. Pomoc ZSRR w odbudowie. Zmiany społeczne w kraju.

3. Zjednoczenie polskiego ruchu politycznego

Stabilizacja władzy ludowej. Nowa taktyka sił reakcyjnych. Walka o zjednoczenie ruchu robotniczego. VIII Plenum KC PPR - zmiany w kierownictwie partii. Kongres Zjednoczeniowy PPR i PPS -

powstanie PZPR. Zjednoczenie ruchu ludowego. Akces Stronnictwa Pracy do SD. Zjednoczenie ruchu młodzieżowego - powstanie ZMP.

4. K o n s t y t u c j a P R L

Kształtowanie się zasad ustrojowych Polski Ludowej. Ustawa o Radach Narodowych. Uchwalenie Konstytucji PRL i jej historyczne znaczenie.

IV. ŚWIAT KAPITALISTYCZNY PO II WOJNIE ŚWIATOWEJ /4 godziny/

1. R o z p a d k o a l i c j i a n t y h i t l e r o w s k i e j i p o l i t y k a m o c a r s t w i m p e r i a - l i s t y c z n y c h

Proces norymberski. Problem realizacji uchwał poczdamskich. Utworzenie RFN i jej polityka. Dominacja USA w świecie kapitalistycznym. Sytuacja w krajach Europy zachodniej. Plan Marschalla. Doktryna Trumana i początki "zimnej wojny". Utworzenie NATO. Walka z ruchami narodowowyzwoleńczymi w Azji. Powstanie Izraela i początki konfliktu blisko-wschodniego.

2. P r o b l e m y k r a j ó w k a p i t a l i s t y c z n y c h

Kryzysy polityczne w Anglii, Francji i Włoszech. Przemiany w polityce RFN. Kryzys NATO. Niepowodzenia amerykańskiej polityki interwencji w świecie. Bunt młodzieży. Gospodarka najbardziej rozwiniętych krajów kapitalistycznych. EWG. Nierównomierność rozwoju gospodarczego krajów kapitalistycznych.

V. UPADEK SYSTEMU KOLONIALNEGO I KRAJE TRZECIEGO ŚWIATA /2 godziny/

1. R o z p a d s y s t e m u k o l o n i a l n e g o

Walki narodowowyzwoleńcze i dekolonizacja w krajach Afryki i Azji. Kryzys neokolonializmu w Ameryce. Powstanie socjalistycznej Kuby. Problem bliskowschodni.

2. Problemy krajów rozwijających się
Konferencja w Bandungu. Neutralizm. Pojęcie "trzeciego świata".
Polityka neokolonializmu. Niedorozwój gospodarczy. Konflikty wewnętrzne nowych państw.

VI. PRZEOBRAŻENIA GOSPODARCZE I SPOŁECZNE W POLSCE W OKRESIE PLANU 6-LETNIEGO /2 godziny/

1. Rozwój gospodarki narodowej w
okresie planu 6-letniego

Polityka gospodarcza partii i państwa. Założenia planu 6-letniego.
Wielkie inwestycje przemysłowe. Polityka rolna. Efekty gospodarcze. Urbanizacja kraju. Rozwój klasy robotniczej. Przemiany społeczne na wsi i walka klasowa. Trudności w realizacji planu 6-letniego. Uchwały II Zjazdu partii i korekta planu.

2. Rewolucja kulturalna w Polsce

Likwidacja analfabetyzmu. Odbudowa i rozwój szkolnictwa. Pomoc państwa dla młodzieży. I Kongres Kultury Polskiej. Powstanie Polskiej Akademii Nauk. Upowszechnienie dóbr kultury. Radiofonizacja kraju. Wzrost czytelnictwa. Upowszechnienie kinematografii. Rozwój teatrów i muzeów.

VII. ROZWÓJ ŚWIATOWEGO SYSTEMU SOCJALISTYCZNEGO /3 godziny/

1. Budownictwo komunizmu w Z S R R

Osiągnięcia gospodarcze, społeczne i kulturalne. Pokojowa polityka ZSRR. Przemiany po XX Zjeździe KPZR.

2. Przemiany gospodarcze i społeczne krajów socjalistycznych

Powstanie RWPG. Rozwój przemysłu. Kolektywizacja rolnictwa. Rozwój światowego systemu socjalistycznego.

3. Międzynarodowy ruch robotniczy

Zasady i formy współpracy między partiami komunistycznymi. Znaczenie XX Zjazdu KPZR. Rozłamowa polityka KPCH.

VIII. WALKA O POKÓJ I POWSZECHNE ROZBROJENIE /2 godziny/

1. Zagrożenie pokoju światowego

Wścig zbrojeń. Polityka okrażania państw socjalistycznych. Agresywna polityka imperializmu w świecie. Rola ONZ w utrwaleniu pokoju i zacieśnieniu współpracy międzynarodowej.

2. Wkład krajów socjalistycznych w pokojowe współistnienie

Inicjatywy pokojowe ZSRR i krajów socjalistycznych na arenie międzynarodowej. Układ moskiewski o zakazie prób z bronią jądrową. Idea współistnienia krajów o różnych systemach społecznych i ustrojowych.

IX. BUDOWNICTWO SOCJALIZMU W POLSCE /5 godzin/

1. Odnowa życia politycznego

VIII Plenum KC PZPR. Przywrócenie zasad demokratycznych w życiu partyjnym i państwowym. Ugruntowanie systemu partyjnego - przodująca rola PZPR. Przemiany w ruchu młodzieżowym. Rola Frontu Jedności Narodu.

2. Główne kierunki rozwoju gospodarczego w latach 60-tych

Polityka gospodarcza państwa. Zmiany w polityce rolnej. Etapy realizacji planów pięcioletnich. Główne inwestycje przemysłowe.

3. Nowa strategia rozwoju społeczno-gospodarczego

Zmiany w kierownictwie politycznym. Znaczenie Uchwał VI i VIII Zjazdu PZPR. Nowy system organizacji władz terenowych. Uchwała Sejmu o systemie edukacji narodowej. Rozwój gospodarki narodowej. Wielkie inwestycje przemysłowe. Wzrost poziomu życia narodu.

4. Polityka zagraniczna Polski Ludowej

Znaczenie Polski na arenie międzynarodowej. Zasady polskiej polityki zagranicznej. Stanowisko Polski wobec głównych problemów świata współczesnego. Rola Polski w ONZ. Stosunki z krajami socjalistycznymi. Stosunki z krajami kapitalistycznymi. Polska wobec krajów "trzeciego świata". Polskie inicjatywy rozbrojeniowe. Polska na KBWE.

5. Nauka, kultura i oświata w Polsce Ludowej

Reformy szkolnictwa i upowszechnienie oświaty. Osiągnięcia nauki polskiej i techniki. Polska szkoła filmowa. Teatr. Rozwój środków masowego przekazu. Sztuki plastyczne. Zmiany w kulturze życia codziennego społeczeństwa.

Pojęcia

Demokracja ludowa, dyktatura proletariatu, demokracja socjalistyczna, komunizm, nacjonalizacja, kolektywizacja, sojusz robotniczo-chłopski, zimna wojna, pokojowe współistnienie, rozbrojenie, nekolonializm, trzeci świat, rewolucja naukowo-techniczna. Kultura masowa, realizm socjalistyczny, środki masowego przekazu, sztuka współczesna.

U m i e j ę t n o ś c i

Opracowanie tematu na podstawie różnych źródeł i wiadomości historycznych: lektury popularno-naukowej, opracowań monograficznych, biograficznych itp.

Konfrontacja ujęć faktów historycznych w pamiętnikach, wspomnieniach, w belatrystyce itp. z informacją naukową; dostrzeganie uwarunkowań różnych stanowisk autorów /zabarwienie uczuciowe, tendencyjność itp./.

Systematyzacja wiedzy:

dostrzeganie praw rządzących społeczeństwem, np. prawo zgodności sił wytwórczych ze stosunkami produkcji; sprzeczności klasowe doprowadzają do walk rewolucyjnych i in.,

dokonywanie pogłębionej selekcji faktów historycznych, ich hierarchizacja i uogólnienie,

odkrywanie związków między przeszłością a teraźniejszością, np. wpływ Wielkiej Socjalistycznej Rewolucji Październikowej na rozwój ruchu rewolucyjnego w Europie po I wojnie światowej i na rozwój walk narodowo-wyzwoleńczych po II wojnie światowej.

Odkrywanie związków między teraźniejszością a przyszłością, np. Konferencja w Helsinkach wyznaczyła kierunki, perspektywy współpracy i pokojowego współistnienia państw o różnych ustrojach społecznych i politycznych.

Wykorzystywanie wiedzy historycznej uprzednio zdobytej w nowych sytuacjach poznawczych.

ZAJĘCIA FAKULTATYWNE

Wprowadza się dwa rodzaje zajęć fakultatywnych z historii, które mają służyć indywidualizacji procesu nauczania, pogłębianiu wiedzy historycznej oraz uwzględnianiu zainteresowań młodzieży. Pierwszy rodzaj tego typu zajęć stanowią zajęcia fakultatywne o charakterze ciągłym w klasach VI-X w wymiarze 2 godzin tygodniowo. Zajęcia fakultatywne w klasie VI mają charakter preorientacyjny i uczniowie zapoznają się z przedmiotem i tematyką zajęć. Mogą więc uczestniczyć w zajęciach fakultatywnych z różnych dyscyplin w celu zorientowania się w swoich zainteresowaniach. Obowiązkowy charakter z wybranego przedmiotu mają zajęcia fakultatywne w klasach VII-X. Na zajęcia fakultatywne o charakterze rozszerzającym proponuje się historię regionalną lub lokalną w zależności od specyfiki miejscowych warunków oraz zasobu literatury i innych pomocy. Zajęcia tego rodzaju powinny być dostosowane do ram chronologicznych poszczególnych klas. Klasa VI obejmuje historię regionalną i lokalną czasów starożytnych i średniowiecza. Zajęcia te stwarzają możliwości zwiedzania lokalnych zabytków, muzeów, wykopalisk archeologicznych. W klasie VII proponuje się dzieje regionalne lub lokalne do XVIII wieku; w klasie VIII - XIX w. i pocz. XX w.; w klasie IX - lata 1914-1945; w klasie X - 1945 do współczesności.

Oprócz zajęć fakultatywnych w systemie ciągłym należy organizować w klasach VIII-X w wymiarze 2 godzin tygodniowo zajęcia fakultatywne o charakterze monograficznym realizowane w rocznych cyklach. Tematyka zajęć w każdej klasie stanowi zamknięty cykl. Uczniowie klas VIII-X mają do wyboru trzy cykle tematyczne: "Historia kultury antycznej", "Historia nauki i techniki", "Historia wyznań

i wierzeń religijnych". Kolejność udziału uczniów w tych zajęciach ma charakter dowolny, gdyż uczestniczą w nich jednocześnie uczniowie trzech ostatnich klas.

REALIZACJA PROGRAMU

Program historii obejmuje dwa szczeble: propedeutyczno-epizodyczny w klasie IV oraz systematyczny, w układzie liniowym w klasach V-X. Kurs propedeutyczno-epizodyczny jest ujęty w formie obrazów z dziejów ojczyстых. Dobór i układ materiału w klasie IV ma umożliwić kształtowanie wyobraźni historycznej uczniów i budzić zainteresowania przedmiotem. Pierwsze tematy stanowią pewną kontynuację wiadomości zdobytych w poprzednich klasach, a jednocześnie mają na celu ułatwić uczniom rozumienie zdarzeń i faktów historycznych z bliższej i dalszej przeszłości. Tematy ułożone są według następstwa czasowego, w formie obrazów, ilustrujących wydarzenia historyczne umieszczone na odpowiednio zarysowanym tle historycznym.

Nauczanie systematyczne historii obejmuje klasy V-X /w kl.X pierwsze półrocze/ - realizuje się je w wymiarze 2 godzin tygodniowo. Materiał nauczania jest ujęty zagadnieniowo-chronologicznie z zachowaniem cesur i periodyzacji zgodnie z wymogami współczesnej historiografii marksistowskiej. Dzieje Polski są integralnie związane z dziejami powszechnymi. Program ujmuje najważniejsze elementy procesu dziejowego od starożytności po czasy współczesne. W celu stworzenia warunków, umożliwiających przygotowanie do zrozumienia współczesności, przyjęto w budowie programu jako zasadę prezentacji i interpretacji materiału nauczania w coraz bardziej systematycznym i szczegółowym ujęciu w miarę zbliżania się ku współczesności.

W klasie V, obejmującej kurs historii starożytnej, istotną rolę odgrywa ujęcie tematyki z przewagą historii kultury nad historią polityczną. W ograniczonym zakresie wprowadza się problematykę społeczno-ustrojową z uwagi na stopień jej trudności. Jest ona rozwijana i pogłębiana stopniowo w klasach następnych tak, aby uczniowie mogli gruntowniej zapoznać się z formacjami społeczno-ustrojowymi i politycznymi. W klasach niższych materiał nauczania ujmuje się w sposób narracyjno-opisowy, a w klasach wyższych - genetycznie i problemowo. Stosownie do zasady stopniowania trudności i zgodności metod z charakterem materiału realizacja programu wymaga stosowania przez uczniów coraz bardziej samodzielnych metod pracy.

Program uwzględnia, oprócz tematyki lekcyjnej również problematykę zajęć fakultatywnych, pozwalających na pełniejszą indywidualizację procesu nauczania i zaspokajanie potrzeb w zakresie zainteresowań historycznych uczniów. Program historii zakłada pełne wykorzystanie ideowo-wychowawczych walorów tkwiących w marksistowskim pojmowaniu dziejów przez ukazanie prawidłowości procesu dziejowego, praw rozwoju społecznego, kształtowanie się formacji społeczno-ustrojowych, elementów walki klasowej, genezy klasy robotniczej i rewolucyjnego ruchu robotniczego, genezy socjalizmu. Dobór i układ materiału pozwala na ukazanie genezy Polski Ludowej, przemian jakie się dokonały w Polsce i jakie zachodzą dziś na etapie budowy rozwiniętego społeczeństwa socjalistycznego. Można i należy ukazać na wybranym materiale historycznym założenia ideowo-wychowawcze kształcenia i wychowania socjalistycznego młodzieży.

Aspekty ideowe programu historii są integralnie związane z patriotyczną edukacją młodzieży. Kształtowaniu i rozwijaniu postaw i uczuć patriotycznych służy zapoznanie uczniów z przeszłością państwa i narodu polskiego, jego najwybitniejszymi osiągnięciami, z blaskami i cieniami przeszłości, tradycjami postępowymi oraz walką wielu pokoleń Polaków o wyzwolenie narodowe i społeczne.

Ścisłe powiązanie dziejów ojczystych z powszechnymi służy ukazaniu miejsca Polski w świecie i związków narodu i państwa polskiego z innymi narodami i państwami, a w dziejach najnowszych ścisłych powiązań z dziejami wspólnoty państw socjalistycznych. Zarówno w historii ojczystej, jak i powszechnej eksponowane są aspekty, służące kształtowaniu postaw internacjonalistycznych. Materiał w ramach poszczególnych klas podzielony jest na działy odpowiadające następującym po sobie okresom historycznym. Zakres treści wyznaczają hasła tematyczne i ich szczegółowe rozwinięcie. Zdobywanie przez uczniów wiadomości wiąże się z poznawaniem pojęć historycznych, które uczniowie winni opanować w ramach każdej klasy. Wykaz pojęć zamieszczony jest po materiale każdej klasy. Z poznawaniem materiału wiąże się nabywanie przez uczniów określonych umiejętności dostosowanych do ich poziomu i rozwoju umysłowego, które pozwalają na coraz bardziej samodzielne zdobywanie wiadomości i rozumienie przeszłości.

Praca z nowym materiałem nie wyczerpuje całego limitu czasu. W każdej klasie przewiduje się około dziesięciu godzin na powtarzanie i utrwalanie materiału, które stwarza możliwości wzbogacenia wiedzy uczniów oraz kształtowania umiejętności gromadzenia materiału, jego selekcji oraz posługiwania się zdobytą wiedzą w nowych sytuacjach poznawczych.

Program historii jest skorelowany z innymi przedmiotami humanistycznymi i społecznymi, zwłaszcza językiem polskim, geografią, plastyką, muzyką, propedeutyką nauki o społeczeństwie, obronnością kraju oraz z elementami historii nauki i techniki zawartymi w innych przedmiotach nauczania. Korelacja powinna znaleźć wyraz również w metodach pracy nauczyciela.

Na szczeblu nauczania początkowego na lekcja języka polskiego uczeń zapoznaje się z elementami wiedzy historycznej oraz nabywa umiejętności w zakresie posługiwania się podręcznikiem. Na szczeblu nauczania epizodycznego historii w klasie IV dużą pomocą i wsparciem jest równoległe nauczanie geografii, na której lekcjach uczniowie zapoznają się z mapą Polski, przyswajają umiejętności posługiwania się mapą. Również programy: muzyki i języka polskiego uwzględniają treści i umiejętności istotne dla edukacji historycznej. Korelacja historii z geografiami występuje również w klasach V-VIII; jest możliwość synchronizacji tematycznej, np. historia starożytnej Grecji i Rzymu może być zsynchronizowana z programem geografii powszechnej w klasie V. Niektóre utwory muzyczne, zwłaszcza pieśni występujące w programie muzyki, są dobrane zgodnie z celami wychowania patriotycznego. Dotyczą one faktów i wydarzeń oraz postaci historycznych i mogą być wykorzystane w toku nauczania historii.

Bardziej skomplikowana jest korelacja, w sensie synchronizacji historii z językiem polskim, szczególnie z elementami nauki o literaturze, ponieważ kurs historycznoliteracki nie pokrywa się z programem historii. Niemniej istnieją możliwości korelacji między tymi przedmiotami przede wszystkim w zakresie umiejętności oraz metod nauczania. Historia najnowsza i współczesna jest skorelowana z elementami wiedzy o kulturze

współczesnej, występującymi w ramach języka polskiego. Tematyka historyczna łączy się natomiast ściśle z problematyką propedeutyki nauki o społeczeństwie.

Ze szkolną edukacją historyczną łączy się edukacja paralelna i permanentna. Środki masowego przekazu, a zwłaszcza telewizja, radio, film dokumentalny, masowe wydawnictwa książkowe oraz prasa powinny w swoich planach perspektywicznych uwzględnić problematykę historyczną pod kątem uzupełniania, pogłębiania i rozszerzania wiedzy uczniów. W przypadku programów radiowych i telewizyjnych istnieją możliwości nawet synchronizacji tematycznej. Historyczne audycje radiowe i telewizyjne mają być dodatkowym źródłem wiedzy historycznej, stać się istotnymi środkami dydaktycznymi w procesie pogłębiania wiedzy historycznej.

Przed rozpoczęciem nauczania historii należy dokonać analizy dydaktycznej i merytorycznej programu nauczania historii w kontekście zadań całej szkoły oraz w korelacji z innymi przedmiotami humanistycznymi i społecznymi. W toku planowania zajęć należy przewidzieć czas na lekcje powtórzeniowe, podsumowujące i syntetyzujące. W nauczaniu historii mają one bowiem istotne znaczenie. Metody nauczania historii uwzględnić powinny dwie zasadnicze sprawy: pracę z nowym materiałem i utrwalenie, a w klasach wyższych nowe wiadomości łączyć się będzie z syntezą. Dobór metod nauczania jest ściśle związany z charakterem materiału oraz z możliwościami poznawczymi uczniów i stopniem ich rozwoju umysłowego. Istotne znaczenie ma stopniowe wprowadzenie różnych metod nauczania historii, poczynając od prostych i łatwych wymagających coraz większej samodzielności uczniów. Już na niższym szczeblu nauczania historii należy wdrożyć uczniów do

umieszczania faktów i wydarzeń historycznych w czasie i przestrzeni. Kanon: co, kto, kiedy i gdzie, a w starszych klasach z jakimi skutkami jest elementarnym wymogiem prawidłowego nauczania historii i wdrażania uczniów do samodzielnego uczenia się. W klasach niższych dominować będzie pogadanka, stopniowo jednak należy wprowadzać metody pracy z podręcznikiem w zapoznawaniu z nowym materiałem nauczania. Stopniowo również przez coraz większe różnicowanie metod nauczania należy przygotować uczniów do problemowego uczenia się historii. Uczniowie powinni być wdrożeni do różnych form pracy indywidualnej i zespołowej, sprzyja temu w sposób szczególny pracownia historyczna. W procesie nauczania historii ważne jest wykorzystywanie audycji radiowych i telewizyjnych oraz filmu i innych zwłaszcza obrazowych środków dydaktycznych. Ćwiczenia wdrażające uczniów w umiejętność uczenia się historii obejmują: słuchanie i notowanie informacji nauczyciela, czytanie podręcznika, pozycji lektur pomocniczych oraz tekstów źródłowych, umiejętność korzystania oraz wykonywania linii chronologicznych, tabel synchronizujących wydarzenia: układanie wątków rozwojowych zamkniętych i otwartych z zaznaczeniem epok, okresów, dat bardziej szczegółowych, opanowanie dat wydarzeń przełomowych /w klasach starszych/; czytanie mapy, wykorzystywanie jej jako źródła informacji i ilustracji, analizę map umożliwiającą wyprowadzenie uogólnień.

Prawidłowa organizacja procesu lekcyjnego i pracy domowej uczniów wymaga stosowania różnorodnych form, metod i środków dydaktycznych. Wiąże się to z różnorodnością materiału nauczania oraz różnorodnością treści, wielorakie też są cele nauczania i wychowania w zakresie historii.

Ilustracje, przezrocza, obraz są nieodzowne w pogładowym zapoznawaniu uczniów z bogatymi treściami historii, a szczególnie z elementami dziejów kultury i cywilizacji. Wykorzystanie środków obrazowych w połączeniu z różnymi formami i metodami pracy na lekcji jak: opowiadanie, lektura, dyskusja pozwala na bardziej atrakcyjne zapoznawanie uczniów z różnymi elementami procesu historycznego, oddziaływanie na wyobraźnię i emocje, przyczynia się do kształtowania osobistego stosunku uczniów do zjawisk i postaci historycznych. Istotne miejsce w procesie nauczania historii zajmują muzea historyczne, których możliwie częste zwiedzanie pozwala na wykorzystanie ich jako bezpośredniego i wiarygodnego źródła informacji. Kształtowanie nawyków korzystania ze zbiorów muzealnych jest istotnym elementem przygotowania uczniów do edukacji permanentnej.

Edukacja permanentna wymaga kształtowania samodzielności uczniów, którą osiąga się między innymi przez organizowanie sytuacji poznawczych umożliwiających dokonywanie analiz porównawczych, wartościowania, abstrahowania i uogólniania, a przejawia się w dyskusji, opracowaniu referatów, rozwiązywaniu problemów.

Szczególne znaczenie w rozwijaniu samodzielności w procesie poznawczym posiadają zajęcia fakultatywne i kółka zainteresowań w zakresie historii. Zbliżają one uczniów klas starszych do warsztatu pracy historyka i przygotowują również do edukacji permanentnej.

Do sprzętów i środków dydaktycznych wykorzystywanych w nauczaniu historii należą:

Projektor do tablicy świetlnej

Telewizor
Radio
Magnetofon
Rzutnik
Epidiaskop lub episkop
Projektor filmowy
Komplet map historycznych
Mały atlas historyczny
Teksty źródłowe do nauki historii w szkole
Małe roczniki statystyczne
Słownik historii Polski
Słownik wyrazów obcych
Słownik wiedzy obywatelskiej
Słownik encyklopedyczny "Polska Ludowa"
Polska 1944-65 /2 tomy/
Konstytucja PRL
Statut PZPR
"Mówią wieki" /w prenumeracie/
Kwartalnik Historyczny
Nowe Drogi
Z pola walki
Seria: Wielkie wydarzenia i konflikty
Seria: Bitwy - Kampanie - Przywódcy
Seria: Biblioteka Wiedzy Historycznej
Wydawnictwa popularno-naukowe /zatw. do bibliotek szkolnych/
Inne publikacje takich wydawnictw, jak: "Czytelnik", "Iskry",
Omega, MON, WSiP
Wydawnictwa regionalne
Manifest Komunistyczny

W.I.Lenin - Marks - Engels - Marksizm

Wydawnictwa albumowe dotyczące sztuki

Teki portretów /szlawni Polacy, przywódcy ruchu robotniczego,
pocze: królów itp./

Reprodukcje malarstwa historycznego

Reprodukcje zabytków architektonicznych

Przezrocza

Filmy

Modele /grody, zamki/

Zbiory przedmiotów o wartości historycznej

Teki materiałów prasowych o wartości historycznej /gromadzonych
przez uczniów/

Albumy, ew. gazetki dotyczące wydarzeń historycznych lub his-
torii sztuki /wykonane przez uczniów/

Tablice graficzne /z zakupu "Cezas"/

Tablice graficzne /produkcji uczniów/

Prasa - dzienniki - tygodniki.

